

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

ERELEDEN:

M. Botma, drs B.G.J. Elias,
H. Muller, drs J. Nuis.

BESTUUR:

Voorzitter: Jacques A.C. Bartels
Santhorstlaan 50
2244 BH Wassenaar
070-5112222

Vice-voorzitter: drs R. de Winter
Koolwitjehof 29
3124 BH Schiedam
010-4709516 (thuis)
070-3165332 (kantoor)

Secretaris: H.A. Bresser
Lindenlaan 38
7461 XM Rijssen
0548-522342

Penningmeester: mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

Redacteur: T.L.D. Postma
Kalfjeslaan 123
2623 AD Delft
015-2612663

Leden: drs J.P.C.M. van Hoof,
mw. M. Groen, drs A.J. van der Peet,
J.W.H. Sonnemans

Illustratie omslag:

Commandant der Strijdkrachten, generaal Berlin heeft op 17 april 2008 op het Binnenhof in Den Haag zijn functie overgedragen aan generaal Van Uhm. Dat gebeurde in een ceremoniële plechtigheid waarbij de 'interservice vaandelstandaardgroep' optrad met van links naar rechts: het vaandel van het Korps Mariniers, de standaard van het Korps Rijdende Artillerie, het vaandel van de Koninklijke Luchtmacht en de standaard van de Koninklijke Marechaussee.

Foto's: W. den Dunnen.

Colofon

LIDMAATSCHAP:

Kosten: € 27,50/jaar (buitenland: € 35,-/jaar) te storten op 2940790 t.n.v. "Beoefen Militaire Historie Leusden".

LEDENADMINISTRATIE:

mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:

T.L.D. Postma.

REDACTIEADRES:

Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663

E-mail: theo.postma@xs4all.nl

ADVERTENTIES:

Voorbeeld tarief: kwart pagina per jaar (vaste tekst): € 115,-; invoegen bedrukt A4 per keer: € 100,-.
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:

"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:

Redactie

NABESTELLEN OUDE NUMMERS:

vóór '97: P.N.M.A. van der Baan
Postbus 183
3900 AD Veenendaal

v.a. '97: bij de redactie

Prijzen:

per nummer € 2,50 + porto,
lustrumnummer € 5,- + porto,
per jaargang € 7,50 + porto,
alle bij vooruitbetaling.

INTERNETSITE:

www.marsethistoria.nl

Inhoud

<i>Jacques A.C. Bartels</i> Van de voorzitter	2
<i>Redactioneel</i> Van de redactie	3
<i>Theo Postma</i> CPU-bedrijf - ceremoniële tenuën	3
<i>P.I.M. Evers</i> Militariade	4
<i>E.A.K.G. Ruys</i> Voor u gelezen: DAF-pantserwagens voor de regimenten huzaren	16
<i>Theo Postma</i> Voor u gelezen: Officieren aan het woord	17
<i>C.B. Nicolas</i> Orders voor de landing op Martinique 1674	18
<i>mr. C.J.M. Kramers</i> De sjako	25
<i>Bart van Gelder</i> [De ramp van] Zr. MS. rammonitor 'Adder' - deel 1	27
<i>Theo Postma</i> Voor u gelezen: Follow me, de M-fregatten van de Karel Doormanklasse	39
<i>Guido Zuuring</i> De Hoornse slag	40
<i>Dr S.J. de Groot</i> Korte geschiedenis van het 14 ^e regiment artillerie tijdens de meidagen 1940	43
<i>Wil Zaagman jr.</i> Tenaamstelling postbankrekening 2940790	47
<i>Wil Zaagman jr.</i> Belangrijk: Contributies 2007 en 2008	48
<i>Wil Zaagman jr.</i> Wijziging op de ledenlijst	48

VAN DE VOORZITTER

Het was geen vanzelfsprekendheid om in te gaan op het verzoek van de vice-voorzitter Rolf de Winter eind vorig jaar, om voorzitter te worden van *Mars et Historia*. Op een aantal fronten verkeert de vereniging in zwaar weer. Ik noem het gestadig teruglopen van het ledental met tegelijkertijd de vergrijzing van het zittende bestand en, zoals alle aanwezigen op de Algemene ledenvergadering van 10 mei jl. hebben moeten vernemen, de kwetsbare financiële positie van onze vereniging. Daarnaast lijkt het erop of verenigingen het überhaupt in deze tijd zwaar hebben. De toenemende individualisering vergt zijn tol. "Waarom zou je nog lid worden van een vereniging. Wat heb ik eraan?" zijn opmerkingen die ieder van ons wel eens gehoord heeft.

Een snelle inventarisatie leerde mij dat *Mars et Historia* bij ongewijzigd beleid geen lang leven beschoren is. Als vereniging dreigen wij de aansluiting met de moderne tijd te missen. Gelukkig kunnen wij trots zijn op onze website en de beheerder daarvan, Henk Goos, die in stilte veel werk voor ons verricht. Internet is niet meer weg te denken, eigenlijk op elk gebied. Een actief multimediaal beleid staat mij dan ook voor ogen. Dan blijkt dat van slechts weinig leden het emailadres bekend is! Het meest snelle en vanuit een financieel standpunt gezien, ook het goedkoopste medium. Daar zal snel verandering in komen, in *moeten* komen.

Ook blijkt dat we in wezen veel te weinig van onze leden weten. Het geboortjaar bijvoorbeeld, zo belangrijk om inzicht te krijgen in de leeftijdsopbouw en - op termijn - ook de financiële positie, is een onbekende grootheid.

Er zal een verschuiving plaatsvinden vanuit de gedrukte *Marsberichten* en andere tijdgebonden informatie uit ons blad naar de website. U zult daarover binnenkort meer over horen!

Ook is het mijn streven ons periodiek een facelift te geven. Zowel uiterlijk als inhoudelijk. Met een nog samen te stellen redactieraad gaan wij een meerjarenplanning maken en vandaar uit auteurs uitnodigen om een bijdrage te leveren aan het blad. Het aardige van geschiedschrijving is dat je pro-actief kunt acteren. Bij voorbeeld, eind dit jaar is het 60 jaar geleden dat de Tweede Politie Actie plaatsvond. Nu moet de redacteur in zijn eentje maar zien het blad vol te krijgen. Geen geringe taak! Ik prijs mij dan ook gelukkig dit traject in de nabije toekomst samen te kunnen doen met Louis Sloos, met wie ik tijdens mijn Legermuseum-periode, net als met Henk Goos overigens, plezierig en nauw heb samengewerkt. Louis zal met ingang van het nieuwe jaar de werkzaamheden van Theo Postma overnemen. Theo heeft er dan bij *Mars* een respectabele "diensttijd" opzitten! Voor nadere informatie over Louis Sloos, in het dagelijks leven conservator literatuur/bibliothecaris van het Legermuseum te Delft, verwijst ik naar <http://louisphsloos.web-log.nl>. U ziet daar meteen de kracht van het medium internet.

Ook zullen wij als bestuur de rol en de toegevoegde waarde van het instituut correspondenten onder de loep nemen. Met deze en andere nog te nemen maatregelen hopen wij als

bestuur *Mars et Historia* (weer) een aantrekkelijke militair-historische vereniging te maken waarvan men graag lid wil worden én blijven. Kortom, er is een hoop te doen. Na diverse gesprekken met het zittende bestuur dat mijn toekomstvisie deelt, heb ik positief geantwoord op de vraag van de vice-voorzitter. *Mars en Historia* is het waard om je ervoor in te zetten. Met het zittend bestuur en U als gewaardeerd lid moet het lukken om onze vereniging toekomstvast te maken.

Met opgewekte groet,
Jacques A.C. Bartels
Voorzitter

VAN DE REDACTEUR

Er is voor de rest van dit jaar onvoldoende kopij, om nog twee volle nummers te maken!

STUUR UW BIJDRAGEN IN!

“IN KLEUR”

Theo Postma

CPU-BEDRIJF - CEREMONIËLE TENUËN

Voor diegenen die alles tot in detail over uniformen willen weten verwijs ik naar het boekje “CEREMONIËLE TENUËN” van van Berne, uitgegeven door het legermuseum en volgens de site nog steeds te koop voor € 10,-.

Ik was gewoon nieuwsgierig naar de herkomst van de uniformen die na prinsjesdag bij mijn stomerij in Delft hingen en dacht dat het depot, waar ze vandaan kwamen wel leuke kleurenplaatjes zouden opleveren. Het resultaat ziet u in de bijlage. Maar hoe komen de militairen aan hun tenue?

De aangewezen militairen van Land-, Luchtmacht of Marechaussee gaan vóór de grote dag bij het Kleding en Persoonsgebonden Uitrusting (CPU)-bedrijf in Rijswijk passen. Een tweetal kleermakers voorziet iedereen van kleding, schoeisel en hoofddekseel. Die worden door de militair gepast en zo nodig geruild. Maar door jaren ervaring zitten de kleermakers er meestal niet ver naast. - muzikanten hebben een aantal verschillende “eigen” uniformen - De passende artikelen worden voorzien van één uniek nummer voor elke persoon. Op de dag van het ceremonieel wordt kleding etc naar de locatie gebracht en klaargezet op een stoel met het bewuste nummer. Als de militair zijn nummer heeft weten te onthouden vindt hij zijn gepaste en dus passende kleren en attributen. Een afspringende knoop wordt door de kleermakers ter plekke aangenaaid een kinband aangepast. Het moet er perfect uitzien. De hele wereld kijkt.

Het lijkt allemaal erg simpel maar de grote aantallen en de tijdsdruk bemoeilijken de zaak. Toen ik bij mijn rondleiding de wapenkamer hoorde noemen hoopte ik mooie antieke vuurwapens te zien maar ik leerde mijn les: ceremoniele tenuen zijn niet antiek en de militairen lopen met hun organiek wapen, dat op hun kazerne wordt bewaard. Ik trof dus alleen sabels aan.

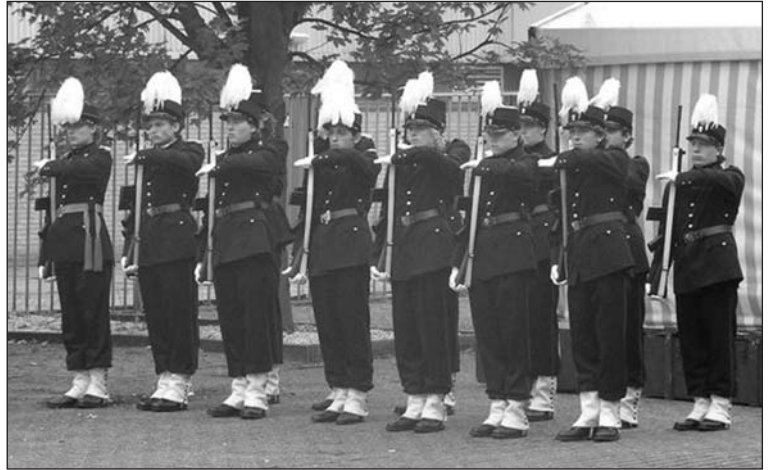
In de toekomst gaat het depot verhuizen naar Soesterberg waarbij dan ook de Marine aanschuift.

ps 1

Voor diegenen die alles tot in detail over uniformen willen weten verwijs ik naar het boekje CEREMONIËLE TENUEN van Van Berne, uitgegeven door het Legermuseum en daar nog steeds te koop voor € 10,-.

ps 2

Ook de studenten-weerbaarheid wordt door het CPU-bedrijf gekleed, zoals hiernaast te zien is.

(foto's

binnen: Postma ;

buiten: Den Dunnen)

Pl.M.Evers (aangevuld door de redactie)

MILITARIADE

Tentoonstellingen en activiteiten (medio 2008, tenzij anders vermeld. I.v.m. openingstijden en/of reserveringen zijn de telefoonnummers vermeld):

Marinemuseum, Hoofdgracht 3, 1781 AA Den Helder, Tel.: 0223-657534

<http://www.marinemuseum.nl/>

Chef Kreuger: fotograaf in naam van de Koninklijke Marine

Joseph (Sjef) Kreuger werd in 1886 in Den Helder geboren. Na enkele jaren bij twee Helderse

fotografen te hebben gewerkt kwam hij in dienst van de kustartillerie. In 1909 opende hij onder de naam Chef Kreuger zijn eerste fotozaak in de Helderse Spoorstraat. Hij was de eerste in de stad die elektrische verlichting in zijn bedrijf liet aanbrengen. In 1917 verzocht het ministerie van Oorlog hem een fototechnische dienst in te richten op het marinevliegkamp De Mok op Texel en later op het vliegkamp De Kooy. Kreuger werd zodoende de eerste luchtfotograaf van Nederland. Hij maakte vele vluchten boven het Marsdiep en omgeving. Dit was niet zonder risico, Kreuger stortte met een watervliegtuig neer, maar werd gelukkig gered. Op de grond bleef de marine één van de belangrijkste fotografische onderwerpen. Zo fotografeerde hij tal van vertrekkende en thuisvarende schepen, of maakte hij portretten van marinepersoneel in zijn studio. In 1920 vertrok de fotograaf naar Bandoeng in Nederlands-Indië, waar hij een fototechnisch bureau oprichtte. Zeven jaar later keerde hij terug naar Den Helder, waar hij de fotografie de rug toekeerde en eigenaar werd van een café. Chef Kreuger overleed op 28 mei 1971.

In de tentoonstelling *Chef Kreuger. Fotograaf!* van 9 mei t/m 31 december 2008 is een prachtige selectie van de foto's van Kreuger samengebracht.

Een eiland ontsnapt: museumtheater vanaf 27 april 2008

In samenwerking met theatergezelschap Pandemonia presenteert het Marinemuseum een boeiende en leerzame theatervoorstelling aan boord van museumschip *Abraham Crijnsen*. In het hoogseizoen en tijdens vakanties worden iedere zondag drie voorstellingen gespeeld. Deze beginnen om 13.00, 14.00 en 15.00.

De voorstelling "Een eiland ontsnapt" belicht een hele bijzondere periode uit de geschiedenis van de mijnenveger Abraham Crijnsen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontsnapte het schip gecamoufleerd als tropisch eiland aan de Japanners. Aan boord waren elf officieren, 48 bemanningsleden en een verpleegster. Het schip kwam na negen spannende dagen veilig in de havenplaats Geraldton op de Westkust van Australië aan. In *Een eiland ontsnapt* beleven de toeschouwers dit avontuur door de ogen van twee opvarenden.

Surf voor verdere evenementen naar: <http://www.marine.nl/nieuws/evenementen/>

Mariniersmuseum, Wijnhaven 7-13, 3011 WH Rotterdam, Tel.: 010-412 96 00

<http://www.mariniersmuseum.nl/>

De tentoonstelling Tamboers & Pijpers 'Met de Muziek mee'

Ga met de muziek mee in het Mariniersmuseum.

Maak een muzikale reis door de tijd en ontdek dat ook bij de mariniers muziek een belangrijk communicatiemiddel is. En dat al meer dan 340 jaar lang. Kom er zelf achter wat het verschil is tussen de Tamboers & Pijpers en de Marinierskapel. Naast fraaie schilderijen, tekeningen en uniformen valt er ook veel muziek te horen.

Zelf aan de slag kan ook op het speciaal daarvoor ingerichte taptoeplein. En uiteraard zullen er gedurende de tentoonstelling optredens, workshops en lezingen worden gehouden. Met de muziek mee vanaf 12 juni t/m 8 maart 2009.

Veteranendag	zaterdag 28 juni	in Den Haag
Marinedagen	donderdag 10 t/m zondag 13 juli	in Den Helder.
	Het thema dit jaar is 'Innovatie'.	
Havendagen	vrijdag 5 t/m zondag 7 september	

Legermuseum, Korte Geer, 2611 CA Delft, Tel.: 015-2150500

<http://www.legermuseum.nl/>

Beestachtig slim!

Onze manieren van verdedigen lijken erg veel op die van de dieren...

Kinderen lopen hun eigen route door het Legermuseum met de speurtocht Beestachtig slim. De mens en zijn verdedigingsmechanismen staan hierbij centraal: camoufleren, beschermen of juist aanvallen - onze methodes lijken erg veel op die van de dieren...

Het Legermuseum richt in 2008 de volgende tentoonstellingen in:

Kijken is veranderen, Margit Aba, borduurkunst gebaseerd op actualiteiten

18 maart t/m 15 juni 2008

Actie Zone, interactief ervaren welke vaardigheden een militair nodig heeft
vanaf mei 2008

Trench Art, tentoonstelling ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Stichting Vrienden van het Legermuseum

27 april t/m 31 augustus 2008

A day in the life, fotografisch essay over het leven in het uitzendgebied Afghanistan
vanaf eind juni 2008

Dappere dieren, familietentoonstelling over heldhaftige dieren in oorlogstijd

13 juli 2008 t/m 20 maart 2009

Oude drukken, een overzicht van de oudste drukwerken uit de militaire bibliotheek
vanaf november 2008

Nationaal Bevrijdingsmuseum, Wylerbaan 4, Postbus 144, 6560 AC Groesbeek

Tel.: 024-3974404

<http://www.bevrijdingsmuseum.nl/nl>

Evenementenprogramma 2008 Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945

Programma onder voorbehoud

Juli

9 juli: Spionagetraining

Volg een spoedcursus om spion te worden! Kinderprogramma over spionage en geheimschrift in de oorlog. Leeftijd 6 tot 12 jaar, van 14.00 tot 16.00 uur.

23 juli: Vooroordelenspelen

Weet jij het verschil tussen een oordeel en een vooroordeel? Wat is een feit en wat is een mening? Ontdek het tijdens deze spelmiddag! Leeftijd 8 tot 14 jaar, van 14.00 tot 16.00 uur.

27 juli: 'Fietsen zonder parachute'

Fietstocht in het teken van Operatie Market Garden, over de landingsterreinen bij Groesbeek. Van 12.00 tot 17.00 uur, lengte ca. 20 km.

30 juli: 'Film for kids'

Doorlopend filmprogramma voor de jeugd, zie de website voor het programma. Leeftijd 8 tot 15 jaar, van 14.00 tot 16.00 uur.

Augustus

3 augustus: 'Fietsen zonder parachute'

Fietstocht in het teken van Operatie Market Garden, over de landingsterreinen bij Groesbeek.

Van 12.00 tot 17.00 uur, lengte ca. 20 km.

6 augustus: 'Bevrijdingsbrood en de smaak van vrijheid'

Kinderen bakken hun eigen Zweeds Wittebroodje, bezoeken de tentoonstelling met een objectenkoffer en krijgen de recepten uit oorlogs- en bevrijdingstijd mee naar huis. Leeftijd 10 tot 15 jaar, van 14.00 tot 16.00 uur.

10 augustus: 'Fietsen zonder parachute'

Fietstocht in het teken van Operatie Market Garden, over de landingsterreinen bij Groesbeek. Van 12.00 tot 17.00 uur, lengte ca. 20 km.

13 augustus: Anne Frank middag

Filmvertoning in onze bioscoop van 'Het korte leven van Anne Frank'. Daarna bezoeken de kinderen de tentoonstelling, waar de thema's onderduiken en dagboeken verder toegelicht worden. Leeftijd 10 tot 15 jaar, van 14.00 tot 16.00 uur.

17 augustus: 'Fietsen zonder parachute'

Fietstocht in het teken van Operatie Market Garden, over de landingsterreinen bij Groesbeek. Van 12.00 tot 17.00 uur, lengte ca. 20 km.

24 augustus: Proef de Vrijheid!

De vrijheid à la carte: demonstratie en proeverij van de menukaart in oorlog- en bevrijdingstijd. Cichoreikoffie, zoethout, bevrijdingsbrood, stroopsoldaatjes etc.. Doorlopend van 14.00 tot 17.00 uur.

31 augustus: Cineac

Filmprogramma met prachtige historische documentaires uit de jaren '40. Doorlopend van 14.00 tot 16.00 uur.

September

7 september: Open rondleiding wisselexpositie

U kunt zich aansluiten bij de open rondleiding door de expositie 'Nijmegen tussen bezetting en bevrijding' om 14.00 en om 15.00 uur.

14 september: Open rondleiding wisselexpositie

U kunt zich aansluiten bij de open rondleiding door de expositie 'Nijmegen tussen bezetting en bevrijding' om 14.00 en om 15.00 uur.

Museum Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MB Arnhem, Tel.: 026-376 35 55

<http://www.cdc.nl/ktomm/>

20 januari t/m 19 oktober 2008: De laatste Battakkoning: Expositie

De expositie gaat over de lotgevallen van Si Singamangaraja XII, koning van het Toba Batakvolk op Sumatra in het voormalige Nederlands-Indië. Jarenlang voert hij een guerrillaoorlog tegen het Nederlandse koloniale leger. In 1907 weet kapitein Christoffel hem eindelijk op te sporen. De laatste Batakkoning sterft tijdens de achtervolging.

De expositie brengt dit verhaal tot leven met foto's, film, documenten en voorwerpen. Zo zijn het vaandel van Singamangaraja en het eresabel van Christoffel zien. De documentaire 'Si Singamangaraja' van John Albert Jansen toont het Toba Batakland anno 2007 en laat Sitor Situmorang, verwant van Si Singamangaraja, aan het woord. Situmorang kijkt terug op de gebeurtenissen van 1907 en toont dat het huidige Indonesië zijn voorvader nog steeds als held vereert.

Achtergrond:

Generaties lang heersen de als koning over een Batakstam aan de oevers van het Tobameer op Sumatra. De 12e Singamangaraja slaagt er zelfs in koning van alle Batakclans te worden. Hij is ook hun geestelijk leider die - naar men gelooft - regen kan maken in tijden van droogte. Als de koloniale troepen de buitengewesten verder onder controle brengen verzet Singamangaraja zich daartegen met succes. Vanaf 1883 voert hij vanuit de oerwouden een guerrillastrijd tegen de koloniale troepen en blijft 24 jaar uit hun handen. Toch sluit het net zich langzaam rond hem. In 1904 komt een expeditie van Colijn in een verlaten schuilplaats van de koning. In 1907 slaagt kapitein Hans Christoffel met zijn colonne Marechaussee erin hem dankzij een slimme opsporingstactiek op te sporen en in te sluiten. Singamangaraja sterft tijdens de achtervolging. Het koninkrijk der Batak houdt op te bestaan.

19 februari t/m 19 oktober 2008 - 'Prenten in het park' - binnen- en buitenexpositie
Historische prentbriefkaarten op groot formaat opgesteld buiten in het park en binnen in het museum. Zij geven inzicht in de veranderingen in en rond het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek sinds 1900. Aanleiding voor de expositie is het 145-jarig bestaan van Bronbeek.

Buitenexpositie

De helft van de prentkaarten staat buiten opgesteld op de plekken waar de fotografen de opnames ooit maakten. De vroegere en tegenwoordige situatie zijn daardoor met elkaar te vergelijken. Wie bijvoorbeeld gaat staan op de strakke gazons voor het statige huis ziet dat deze ooit weides waren waar de inwoners hun koeien lieten grazen.

Binnenexpositie

De ansichtkaarten in het binnengedeelte van de expositie binnen tonen veranderde of verdwenen woonvertrekken in het toenmalige Invalidenhuis en de vroegere trofeeënopstelling in de gangen. Zo zie je geüniformeerde en bebaarde oud-KNILsoldaten, die aan lange tafels hun maal eten en tussen kanonnen en krissen hun weg zoeken naar de slaapzaal.

Rond 1900

De oudste van de getoonde kaarten dateren van rond 1900. In die tijd werd de fotoprentkaart door verbeterde druktechnieken goedkoper en voor iedereen verkrijgbaar. De beelden van de toenmalige situatie geven goed weer dat de tijd op Bronbeek niet heeft stilgestaan. Zij tonen ook welke aspecten van Bronbeek onze voorouders een eeuw geleden kennelijk belangwekkend vonden en via prentkaarten aan de wereld wilde tonen. Een begeleidende folder en toelichtingen in de expositie geven achtergrondinformatie en attenderen op bijzonderheden. Het buitengedeelte van de expositie is gratis te bezoeken. Voor de binnengedeelte betaalt met het normale museumtarief: volwassenen € 2,30, kinderen 6 t/m 12 jaar € 1,15.

'De repatriëring uit Nederlands-Indie': 12 oktober 2008

Eerste in een reeks van vijf thematische bijeenkomsten in de Kumpulan op het landgoed Bronbeek in het winterseizoen 2008/2009.

De reeks richt zich op mensen met historische, culturele en literaire belangstelling voor het voormalig Nederlands-Indië en Indonesië.

Het programma op 12 oktober 2008 is een herhaling van het gelijknamige programma van 16 maart 2008 jl. Nadere informatie vindt u op deze plaats vanaf 1 augustus 2008.

De organisatie van deze dag is in handen van de Stichting Kumpulan Bronbeek en de Werkgroep Indisch Erfgoed Apeldoorn, in samenwerking met het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek.

Inschrijving:

Er is geen kaartverkoop ter plaatse. Inschrijven voor het dagprogramma is uitsluitend mogelijk via een formulier, dat kan worden aangevraagd bij mw. N. Bosman, telefoon: (026) 376 35 78 (maandag, dinsdag, donderdag) of e-mail: kumpulan_bronbeek_evenementen@yahoo.com

Inschrijven kan tot 4 februari. Annuleren leidt niet tot teruggave.

Er zijn maximaal 250 plaatsen beschikbaar

Documentatiegroep '40-'45, Den Haag, Tel.: 0182-309644

<http://www.documentatiegroep40-45.nl/>

Onder bovenstaande link kunt u alle gewenste informatie vinden op een uiterst verzorgde website.

Oorlogs- en Verzetmuseum

<http://www.ovmrotterdam.nl/>

Het nieuwe OorlogVerzetsMuseum is geopend, en hoe! Het kersverse museum aan de Coolhaven opende maar liefst 3 maal. Op 3 april om 11.00 uur kwam een grote Spidoboot de Coolhaven in gevaar. Een rode looper werd uitgelegd. Om 11.30 begonnen de bezoekers binnen te stromen. Zij werden hartelijk ontvangen op de Spido in afwachting van het hoge bezoek dat de opening zou verrichten: Burgemeester Opstelten, beschermheer van het museum, en acteur Rutger Hauer. De jonge generatie werd vertegenwoordigd door leerlingen van basisschool de Pijler. Om 12.00 uur was het zover. Onder grote belangstelling van de pers begon de officiële opening. De speeches waren kort maar ontspannen, de voorgelezen gedichten mooi en aangrijpend.

De collectie is in de loop der jaren gegroeid tot enkele duizenden objecten.

Het accent van de vaste opstelling is komen te liggen op Rotterdam en regio tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In de permanente expositie worden de mobilisatie, het bombardement, de jaren van bezetting, razzia, Hongerwinter en bevrijding in beeld gebracht.

De Vredesfabriek

De Vredesfabriek is een interactieve tentoonstelling over oorlog en vrede, geweld en vrijheid, macht en tolerantie. In de fabriek staan 12 machines met tientallen apparaten. Zoals de tolerantimeter, de zonebokmolen, de vrijheidszoeker, de machtssorteerder, de conflictrol, de spijtbuis en de leugendetector.

De Vredesfabriek komt van **begin maart tot eind augustus 2008** naar het nieuwe

OorlogVerzetsMuseum Rotterdam.

De tentoonstelling kan op drie niveaus doorlopen

worden en is daardoor aantrekkelijk voor jongeren tussen de 10 en 16 jaar. Hoewel De Vredesfabriek zich met name richt op jongeren, valt er voor volwassenen ook veel te ontdekken!

Museum Nederlandse Cavalerie-Amersfoort

<http://www.cavaleriemuseum.nl>

Adres: Bernhardkazerne, Barchman Wuytierslaan 198, Amersfoort, Tel.: 033-4661996

Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag: 10.00-16.00 uur. (legitimatiebewijs meenemen!)

Rondleidingen mogelijk na afspraak.

Provinciaal Museumweekend op 5 en 6 juli

De geschiedenis van de cavalerie in Nederland vanaf 1573, zich ontwikkelend tot belangrijk element van de Nederlandse krijgsmacht, wordt op zeer afwisselende wijze in beeld gebracht. Gebruiksvoorwerpen, uniformen, bewapening en bepakking in originele staat, modellen, schilderijen en vele foto's, aangevuld met terzake deskundige rondleiders geven een beeld van die ontwikkeling. Op het terrein buiten de beide museumgebouwen staan verschillende type tanks in originele uitvoering en zorgvuldig onderhouden door de eigen Technische Dienst

Geniemuseum

Adres : Lunettenlaan 201, 5623 NT Vught, Tel.: 073- 6881867

<http://www.geniemuseum.nl/>

Als u de website zoekt kunt u daar inzicht krijgen in wat het nieuwe museum u te bieden heeft.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

<http://www.nimh.nl/nl>

Indische afdrukkencollectie voor Instituut

De fotocollectie van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) is in januari 2008 uitgebreid met enige honderden afdrukken van foto's uit de nalatenschap van een voormalig medewerker van de Dienst voor Legercontacten (DLC).

De DLC was in de periode van 1946 tot 1950 in Nederlands-Indië/Indonesië als militaire voorlichtingsdienst verantwoordelijk voor de 'officiële' berichtgeving van Nederlandse zijde rond de militaire en politieke situatie gedurende de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. De DLC beschikte onder meer over een eigen foto- en filmdienst. Hoewel het door deze dienst geproduceerde beeldmateriaal door de officiële invalshoek duidelijk politiek is gekleurd, vindt het NIMH het DLC fotoarchief toch een onmisbare bron voor beeldmateriaal uit deze belangrijke periode. Het NIMH beschikte al over een grote afdrukkencollectie van DLC-foto's, alsmede over een deel van het negatievenarchief. Een ander deel van het negatievenarchief van de DLC bevindt zich bij het Nationaal Archief. Dit materiaal is slechts beperkt toegankelijk, mede doordat documentatie over de historische context bij een ompakproject in de jaren negentig grotendeels verloren is gegaan. Een derde deel van het DLC-archief zou in Indonesië zijn achtergebleven, terwijl er in de periode kort ná de Indonesische soevereiniteitsoverdracht vermoedelijk ook veel materiaal is vernietigd.

Daarom is de (nationale) fotocollectie van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd met de onlangs verworven afdrukken vergroot en verrijkt.

Airbornemuseum

Airborne Museum 'Hartenstein'

Adres: Utrechtseweg 232, 6862 AZ Oosterbeek; tel.: 026 3337710; fax: 026 3391785

<http://www.airbornemuseum.org/>

30 augustus 2008

EXCURSIE 'BETUWE: THE ISLAND'

De Slag om Arnhem was deel van een veel grotere operatie "Market Garden" genaamd. In 2007 heeft de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum een tweetal battlefield tours georganiseerd naar het operatiegebied van de 101e US Airborne divisie bij Eindhoven en Veghel en van de 82e US Airborne divisie bij Groesbeek en Nijmegen. Aansluitend hierop organiseert de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum "Hartenstein" in Oosterbeek op zaterdag 30 augustus 2008 een Battlefield tour met als onderwerp:

'De gevechten in september en oktober 1944 in de Betuwe, The Island'

We volgen de opmarsroute van de Guards Armoured divisie vanaf de Waalbrug tot Elst, de route van Nijmegen via Oosterhout naar Driel, de acties van de 1e Poolse Onafhankelijke Parachutisten Brigade rondom dit dorp en de inzet van de 101e US Airborne divisie in oktober 1944. Voor zover mogelijk gaat de route volgens de oorspronkelijke opmarswegen die uiteindelijk naar Arnhem hadden moeten leiden.

Onze gidsen zijn Wybo Boersma, oud-directeur van het Airborne Museum en gids van de Guild of Battlefield Guides en Robert Voskuil, expert van de operatie Market Garden en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum.

De Battlefield tour begint om 09,00 uur bij het Airborne Museum, Utrechtseweg 232 in Oosterbeek. Om 17.00 uur zijn we weer in Oosterbeek terug.

De kosten zijn per deelnemer € 38,50. (Leden van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum betalen € 36,00) Hierbij is inbegrepen koffie bij aankomst, de rondleiding en een speciaal vervaardigde gids met achtergrondinformatie.

Opgave voor 15 augustus 2008 door telefonische opgave bij het Airborne Museum 'Hartenstein' tel: 026-3337710 of per e-mail info@airbornemuseum.org en gelijktijdige overmaking van € 38,50 (€ 36,00) op girorekening: 511 37 51 t.n.v. Airborne tours te Oosterbeek onder vermelding van: Battlefield tour 30 augustus.

De inschrijving is in volorde van binnenkomst van de giroafschriften. Er zijn in het totaal 48 plaatsen. Alleen als er geen plaats meer is krijgt u bericht.

Voor meer informatie kunt u tijdens de kantooruren contact opnemen met het Airborne Museum in Oosterbeek, tel 026-3337710

of W.Boersma, tel/fax: 0318-639633, e-mail: w.boersma@wxs.nl

GBG conferentie

12 - 14 september 2008

De eerste conferentie van de Guild of Battlefield Guides buiten Groot Brittannië.

Een programma met lezingen, battlefield tours met gidsen in en rondom Arnhem, diner met een social evening in de kelders van Arnhem, bezoek aan het Airborne Museum Hartenstein in Oosterbeek en de Airborne begraafplaats met kranslegging, ontmoetingen met lokale autoriteiten en toeristische organisaties. Majoor Hibbert, tijdens de Slag om Arnhem brigademajoor van de 1e Parachutistenbrigade is één van de sprekers.

De voertaal tijdens de conferentie is Engels. De conferentie wordt georganiseerd door de Guild of Battlefield Guides in samenwerking met de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum.

Maritiem Museum Rotterdam

Adres: Leuvehaven 1, 3011 EA Rotterdam; Tel: 010-4132680

www.maritiemmuseum.nl

Topstukken te zien in Rotterdam

Het Scheepvaartmuseum is gesloten, maar vele mooie en bijzondere stukken kunt u toch zien. Vanaf 20 maart is het Scheepvaartmuseum een jaar lang te gast in het Maritiem Museum Rotterdam. In de tentoonstelling **Macht & Glorie, scheepvaart in de Gouden Eeuw** zijn voor het eerst de beste stukken uit beide musea in één expositie te zien. Er zijn tientallen schilderijen, scheepsmodellen, kaarten en andere objecten uit de bloeitijd van de Nederlanden te bewonderen.

Water en scheepvaart spelen een belangrijke rol in de Republiek der Zeven Nederlanden. In veel streken is zelfs meer water dan land. Bijvoorbeeld in Noord-Holland en Zeeland. De zeventiende-eeuwse Nederlander maakt in het dagelijks leven veel gebruik van schepen. Beurtschepen en trekschuiten zorgen voor het interlokaal vervoer. Men drijft handel via het water en men recreëert zelfs op het water. Voor de onafhankelijksoorlog tegen Spanje wordt gebruik gemaakt van allerlei vaartuigen. Troepen worden vervoerd over het water en er wordt zowel op binnenwateren als op zee gevochten. Haringvangst en walvisvaart zorgen voor welvaart in de republiek, evenals de handel op de Oostzee en de VOC en de WIC.

In **Macht & Glorie** zijn twee verhaallijnen gemaakt. Eén voor volwassenen en één voor kinderen. Bovendien is er een speciaal ontwikkeld onderwijsprogramma. Alle bekende geschiedenisonderwerpen als de VOC, ontdekkingsreizen, slavernij, Michiel de Ruyter, haringvangst en walvisvaart, Nova Zembla en WIC komen aan bod.

Theo Postma

Opening kazemat W in het Nederlands vestingmuseum (Naarden)

In 2008 is het 250 jaar geleden dat de ontwerper van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, Generaal C.R.T. Baron Kraijenhoff is geboren.

Een nazaat van hem opende op 4 april de nieuw ingerichte kazemat W. Daarin kan men zien hoe het water in de 80-jarige oorlog werd gebruikt ter verdediging werd gebruikt. Beleg van Alkmaar, Leidens ontzet, belegering van 's-Hertogenbosch om er maar een paar te noemen. In het rampjaar werd de (Oude Hollandse) Waterlinie daadwerkelijk gebruikt. Deze liep van Muiden via Woerden, Schoonhoven naar Gorinchem, Heusden. Na de Napoleontische tijd gaf Koning Willem I aan Generaal Kraijenhoff de opdracht een Nieuwe Hollandse Waterlinie te ontwerpen die oost van Utrecht moest lopen. Deze verdedigingsgordel van inundatiekommen, forten en vestingsteden heeft samen met de Stelling van Amsterdam tot WO II dienst gedaan.

Aan de hand van kaarten, diorama's, antieke voorwerpen etc. krijgt de bezoeker een goede indruk van het gebruik van water als verdedigingsmiddel door de eeuwen heen. In een maquette kan hij zelf een gebied met echt water laten onderlopen en met eigen ogen zien dat het water in die kommen te diep is voor soldaten om doorheen te waden en te ondiep om met een bootje te bevaren.

voor

na

Kraijenhoff is in 1758 geboren als zoon van een militair ingenieur. Hij studeerde rechten, geneeskunde en filosofie. Hij vestigde zich als arts in Amsterdam maar beoefende in de avonden zijn hobby: het vak van zijn vader. Hij maakte zo'n naam op dit gebied dat hij in 1787, bij de inval van de Pruisische troepen, door het ministerie van Oorlog als adviseur werd geraadpleegd.

Zijn politieke voorkeur ging echter uit naar de hervormingsgezinde patriotten. In 1794 moest hij Amsterdam ontvluchten, na een mislukte omwentelingspoging. Hij sloot zich aan bij het leger van patriottenleider Daendels en leidde als luitenant-kolonel met succes de overgave van Amsterdam aan de Fransen. Daarop werd hij militair commandant van de stad. In de jaren daarop, onder Frans gezag dus, ontwikkelde hij zijn plannen voor de Hollandse Waterlinie. Deze moest, volgens hem, ook de belangrijke stad Utrecht omvatten. Maar pas onder koning Willem I kreeg het plan goedkeuring van de

Staten-Generaal en kon het werk beginnen. (bron: Waterlijn, maart 2008)

Halima Dumon

Ingezonden mededeling

<http://soldaten-genealogie.nl/>

Dit is een site van Rian Dirksen.

Zij is op zoek naar de herkomst van haar oudst bekende militaire voorvader Engelbertus Dirckx. Die heeft zij nog steeds niet gevonden.

Wel heeft zij een nieuwe 'passie' gevonden: het vinden van allerlei militaire voorouders van anderen én hun regimenten en de garnizoensplaatsen.

B.C. Cats

Ingezonden brief

emblemen op de baret 1944-1950.

In het artikel 'De hoofddeksels van de cavalerie 1815-2004' (Mars&Historia nr 1 jan/maart 2008) is voor wat betreft het dragen van de baretleewwtjes enige onjuistheid ingeslopen. Bladzijde 14 (onder) en bladzijde 15 (boven) dienen als volgt te worden gelezen:

1. van gouddraad geborduurde leeuw op zwarte ondergrond voor opperofficieren en kolonels;
2. matgouden leeuw voor luitenants-kolonel en majoors;
3. bronzen leeuw voor subalterne officieren en adjudanten-onderofficier, vaandrags en kornetten;
4. geelkoperen leeuw voormilitairen beneden de rang van adjudant-onderofficier.

De baretleewwtjes als beschreven in punt 2, 3 en 4 hierboven dienden op de baret te worden gedragen op een ovale oranjekeurige ondergrond 5 cm hoog en 4 cm breed. Overigens werden vanaf 1941 zwarte baretten gedragen door militairen van de Prinses Irene Brigade (pantserwagpeneloton later verkenningsafdeling).

Bron: Kledingvoorschrift voor de K.L., uitgave 1944.

Theo Postma

twemaal nieuwe boeken en oude voertuigen op de Berhardkazerne

Boekpresentatie Bom

Op 18 april leek het even een Marsdag op de Prins Bernhardkazerne van de Cavalerie: lid J.A. Bom presenteerde zijn boek over de DAF M 39 pantserwagen, na een interessante lezing van lid E. Brongers, terwijl lid P. vd Baan zijn YP 408 buiten had tentoongesteld. Een bespreking volgt verderop in dit blad.

Een week later overhandigde ons lid, en nu nieuwe voorzitter, J.A.C. Bartels het eerste exemplaar van zijn boek "Tropenjaren" aan generaal Blomjous. Het boek, dat gaat over

het dienstplichtige 2e Eskadron Huzaren van Boreel in Nederlands-Indië 1947-1950 zal in een volgend nummer besproken worden. Het werd gepresenteerd tijdens een sfeervolle reünie van 1- en 2-Eskadrons van het Regiment Huzaren van Boreel. De dag werd opgeluisterd door een defilé van oude tanks en verkenningswagens van de Requisieten commissie uit Maaldrift.

Boekpresentatie Bartels

Voorop defilé: "Lynx"-verkenner

Nederlands-Belgische Cavalerie bij Waterloo

Bent u geïnteresseerd in een voorintekening op het boek *The Dutch-Belgian Cavalry at Waterloo* van **André Dellevoet**, dan gaat u als volgt te werk:

De prijs van het boek is 49,57 euro, btw én verzending naar Nederland of elk ander Europees land inbegrepen.

Gelieve een **internationale/buitenlandse** overmaking van 49,57 euro te doen op rekening van

Uitgeverij De Cavalerie,

Kerkweg 14,

3370 Boutersem, België

rekeningnummer: 001-3907212-31

IBAN nummer: BE 04 0013 9072 1231

BIC/SWIFT code: GEBABEBB

mededeling: Dellevoet

Maak bij de overmaking steeds gebruik van het IBAN en/of SWIFT nummer wanneer ernaar gevraagd wordt, anders zal de bank bijkomende kosten aanrekenen. Een internationale betaling is normaal gratis.

Vanaf het moment dat wij uw betaling ontvangen hebben, is uw voorinschrijving een feit en zal u bij de eersten zijn die het boek meteen na publicatie ontvangen.

Indien wij van u een mail ontvangen met uw adresgegevens, dan zullen we het opgegeven adres gebruiken.

Ontvangen we geen mail, dan wordt het boek verzonden naar het adres van de persoon die het geld heeft overgemaakt.

Voor info over verzending binnen België of naar landen buiten Europa, gelieve ons te contacteren via mail.

info@cavalerie.be of de.cavalerie@gmail.com

ANT.P. de Graaff, 1928-2008

In januari van dit jaar overleed plotseling Anton P. de Graaff, de kroniekschrijver van de politionele acties in ons land. Maar liefst negentien boeken schreef hij erover, en aan een twintigste wordt gewerkt.

Ant.P. de Graaff zat er in Indië middenin. Hij was sergeant-gewondenverzorger.

Zijn boeken beschrijven het leven in Indië op zeer herkenbare wijze.

Mannen die er nooit over konden praten kunnen hun kinderen deze boeken geven om te laten zien hoe het was.

De boeken, die rond € 10,- kosten, zijn (voor veteranen met een aantrekkelijke korting) te bestellen bij uitgeverij van Wijnen t.a.v. Annette Mollema, Antwoordnummer 1072, 8800 VB FRANEKER.

Telefoon: 0517-394588. Fax: 0517-397179.

E-mail: info@uitgeverijvanwijnen.nl. Zie ook site: www.uitgeverijvanwijnen.nl

Ook te koop via de boekwinkel.

Oproep

De kans is klein vrees ik maar is er iemand die in zijn boekenkast het volgende boekje heeft staan:

'GEDRAGSREGELS TEGEN DEN INLANDSCHEN VIJAND'

Door A.H.M. Eyken

Uitgegeven in 1906 te Badoeng.

Het is namelijk vooralsnog in geen enkele bibliotheek (KB, KMA, NIMH, Bronbeek) te vinden.

Zo ja, dan zou ik daar graag een kopie van maken, hem overnemen, of ter inzage lenen.

Bij voorbaar dank,

Remco Hollebrandse

Remco@hollebrandse.nl

Voor u gelezen door mr. E.A.K.G. Ruys

DAF-PANTSERWAGENS VOOR DE REGIMENTEN HUZAREN, ontwikkeling , aanschaf en inzet,

door drs. J.A. Bom,

uitgever Stichting Cavaleriemuseum, Amersfoort

ingenaaid 168 blz., A4-formaat, prijs € 22,50, exclusief verzendkosten

verkrijgbaar bij de winkel van het Cavaleriemuseum,

of per email: winkel@cavaleriemuseum.nl

Na zijn boek Eskadrons pantserwagens 1936-1940 heeft de zeer goed in de materie ingevoerde schrijver thans een boek geschreven dat geheel is gewijd aan de ontwikkeling, aanschaf en inzet van de DAF pantserwagens M 39. In acht hoofdstukken komen aan de orde de vooroorlogse pantserwagens van de cavalerie, de vooroorlogse regimenten huzaren, de ontwikkeling en de aanschaf van de M 39, de vorming van pelotons pantserwagens voor de regimenten huzaren, het plan voor vervolgoorders, de reorganisatie van de oorlogsonderdelen van de cavalerie per 1 mei 1940, de inzet van de M 39 in de meidagen van 1940, de inzet door de Duitsers, de wederopbouw van de cavalerie na 1945 en de gedachtevorming omtrent de mogelijke verwerving van de M 39 voor de naoorlogse cavalerie. Verder wordt in een van de bijlagen met behulp van tekeningen en foto's een technische beschrijving van het voertuig en de bewapening gegeven. Het boek bevat meer dan honderd foto's en tekeningen, waaronder enkele foto's van de M 39 in Duitse dienst.

De schrijver is uitstekend geslaagd in een zo volledig mogelijke beschrijving van de ontwikkeling, aanschaf en inzet van de M 39, maar ook voor hem blijven enkele vragen open staan, zoals het lot van de vier M 39 die op 10 mei 1940 van de DAF-fabriek naar Vught zijn gebracht. De schrijver waagt zich niet aan de voor de hand liggende veronderstelling dat deze vier dezelfde zijn als de vier die door de Duitse 227^e Infanteriedivisie in gebruik zijn genomen. Het boek maakt nog eens duidelijk dat ook voor de M 39 gold: te weinig en te laat. De twaalf M 39 werden afgeleverd tussen november 1939 en begin januari 1940, maar daarmee waren ze nog niet inzetbaar. Op 10 mei 1940 waren er zelfs twee nog niet van een toren voorzien. Ook de M 39 leed aan kinderziekten. Een daarvan was het ontstaan van scheuren in de romp kort na de ingebruikname. Hier valt een - overigens in het boek niet genoemde - opmerkelijke overeenkomst te constateren met de serieproductie van de eveneens door DAF gebouwde YP 408 waarvan de levering door het ontstaan van scheuren in de romp met een jaar werd vertraagd. Ook opmerkelijk is de gedachtevorming in 1946 en 1947 over de verwerving van de M 39 voor de verkenningsseenheden in Nederland en Nederlands-Indië. Voor Nederlands-Indië werd gedacht aan de aanschaf van 200 M 39 ad 27 miljoen gulden. Het daartoe strekkende voorstel is daarom zo opmerkelijk omdat er in die periode slechts beperkte middelen waren om dergelijke aankopen te financieren en er veel goedkoper uit oorlogsvoorraden pantservoertuigen betrokken konden worden.

Voor u gelezen door Theo Postma

OFFICIEREN AAN HET WOORD, **De geschiedenis van de Militaire Spectator (MS)** **1832-2007**

Door Ben Schoenmaker en Floribert Baudet;
uitgeverij Boom, Amsterdam;
uitgave in de wetenschappelijke serie van het NIMH
ISBN 978 90 8506 505 0; prijs € 24,50 , Ingenaaid, 271 pagina's.
Met illustraties in full color, Formaat: 24 x 17 cm

Bij het uitkomen van het boek over het 175-jarig bestaan van een Nederlands militair vakblad ben ik, als marineofficier b.d. alleen vertrouwd met het Marineblad (MB), benieuwd naar de verschillen en overeenkomsten tussen de twee tijdschriften

Ik had het idee dat de MS aan de leiband loopt van Defensie. Maar de twee auteurs weten mij van het tegendeel te overtuigen: Zelfs toen de legerleiding, na de Tweede Wereldoorlog, het blad vehief tot officieel orgaan van het Ministerie van Oorlog en flink subsidieerde in de vorm van een abonnement voor alle officieren van de landmacht (en later van alle krijgsmachtdelen incl. hogere burgerambtenaren) wist het zijn wetenschappelijke onafhankelijkheid te bewaren. Het MB daarentegen, omdat het uitgave is van een belangenvereniging wil en kan geen defensiesteen ontvangen. Wetenschappelijke onafhankelijkheid is makkelijker te handhaven dan de onafhankelijkheid van een belangenvereniging en haar blad.

Waar in het verleden de inhoud van de MS zich beperkte tot land- en luchtmacht ziet men dat in deze eeuw ook maritieme artikelen verschijnen (alle actief dienende KM-officieren krijgen de MS ook). Het MB heeft de laatste jaren haar accent van wetenschappelijk naar "Human Interest" verschoven om haar leden beter te blijven bereiken. De in het boek beschreven fusiepoging tussen de twee bladen zal, aldus de redactie van het MB, dan ook geen tweede kans krijgen.

De auteurs beschrijven op een wetenschappelijk verantwoorde maar toch onderhoudende wijze het ontstaan van de MS, hoe het zich opstelde in diverse perioden, zoals Eerste Wereldoorlog, Indië-periode of Koude Oorlog. Het boek gaf mij alle informatie over de MS om bovenstaande vergelijking te kunnen maken. Het is dus ook voor een niet-lezer van de MS een interessant boek. Voor trouwe lezers van de MS lijkt het een "must"!

Ook dit deel uit de wetenschappelijke serie van het NIMH verschilt alleen in formaat van de populair-wetenschappelijke (vierkante) serie. Het boek is zeker niet saai geschreven en is ook nog een lust voor het oog door opmaak en vele kleurenillustraties.

C.B.Nicolas

ORDERS VOOR DE LANDING OP MARTINIQUE 1674

"Sonder dat de Lt Admiraal de Ruyter sich daarmede sal bemoeien"¹

In het afgelopen de Ruyter jaar zijn legio publicaties verschenen die verschillende aspecten van 'leven en bedrijven van de heere M.A. De Ruyter' betreffen² er is echter een belangrijk aspect nog nooit aan bod gekomen: het 'Amfibisch Aspect'.

De Ruyter heeft namelijk een aantal amfibische operaties uitgevoerd zoals Funen 1658 - West Africa 1664 - Chattam 1667 en Marti-

nique 1674.

Chattam is de meest beroemde en Martinique de meest merkwaardige omdat een geslaagde landing van 4000 man binnen een dag werd afgeblazen! Reden voor een nader onderzoek! Wat had de Ruyter daar nou mee te maken hoor ik hier en daar al zeggen. Hij bracht de troepen naar het strijdtonel³ en daarna ging de aangewezen legercom-

schijnen, eerst nog voor het scheepsvolk.⁹ De scheepsbevelhebbers moeten het volk exerceren en bekwaam maken om de militie te kunnen steunen. Zij moeten gerangeerd worden in compagnieën van 60 man, voor de grootste schepen 3 per schip zo aflopend tot 1 compagnie voor de kleinere schepen. 2/3 te bewapenen met musketten en snaphanen en 1/3 met halve pieken. En als er niet genoeg wapenen zijn dan maar pistolen en enterbijlen. Verder moeten geschikte lieden opgeleid worden tot grenadiers (handgranaat werpers)¹⁰.

De tassen voor de snaphanen en pistolen moeten wel voorzien zijn met patronen en vuurstenen en de gordels voor de musketten met kruit, loot en lonten. Op de plechten van de 'boots' moeten 'stukjes' (kleine en kanonnetjes) aangebracht worden.

Ook wil de Ruyter dat ieder schip een lijst inlevert met de namen van alle compagniescommandanten en compagniessterktes die aan boord gekomen zijn en tot welk regiment zijn behoren¹¹.

Op 30 mei komt de Ruyter terug op zijn eerdere order van 18 mei waarbij hij aangaf dat de schepen matrozencompagnieën moesten leveren. Om daar eenheid in te krijgen moet dat natuurlijk exact geregeld worden.

"Uittet Hoofdesquadre connen worden geformeerd ende gewapent matroosen als volcht, alle te verstaan in Rijen en Gelederen"¹².

En dan volgt een opsomming van 12 compagnieën voor het eskader van de Ruyter en 22 voor het eskader Tromp met de voorgeschreven bewapening. (waar nu ook houwens onder worden gerekend) en de namen van de (scheeps)officieren die het volk zullen 'Leijden'.

Verwonderlijk is hier dat de vlootofficieren een officiële aanstelling krijgen als commandant over hun eigen scheepsvolk!

Door de Ruyter ondertekend en voorzien van een 'spatum' waarop het 'Signet in Root Lack is ingedrukt'¹³.

Op 20-6 blijkt het noodzakelijk om nadere regels vast te stellen voor het verblijf aan boord van 's Lands geëmbarkeerde Militie'. De Ruyter geeft samen met de troepencommandant een order uit waarbij de scheepswerkzaamheden worden geregeld.

O.a. werden er schildwachten in de kajuiten geplaatst. (2 voor admiraals en hoofdofficieren en voor een kapiteins kajuit 1 man)

Ook werd er een regeling getroffen voor het behandelen van kleine delicten, terwijl 'swaere' delicten door een gecombineerde vloot/militie krijgsraad behandeld zullen worden¹⁴.

Op 9 juli begint het serieus te worden met een order van de Ruyter voor 'Slants schepen voor de Landinge'¹⁵.

In 15 punten komen de volgende zaken aan de orde.

Alle schepen en boots moeten goed 'gecalfet' zijn en 'stuckjens' op de voorplecht hebben. De matrozen die aan land gaan moeten goed kruijt in de kruitvaatjes en patronen hebben en kogels in de tassen die op hun wapens passen!¹⁶

Ook moeten er mee met 'werck' gevulde zeildoekse kussentejs om de terugslag van de vuurwapens op de borst op te vangen. Verder moeten aan het scheepsvolk meegegeven worden een vaatje buskruit, 60 bossen lonten en voldoende kogels en vuurstenen, maar dat mag aan land niet verspild worden!

In iedere boot of sloep moet een oxhoofd vers water meegegeven worden met waterpomp en drinkkannen en verder nog 4 galeyvaetjens om het gelande volk steeds water te kunnen brengen en enige zakken brood voor noodgeval.

De ledige 'fustagie' (vaten) moeten gereed gehouden worden om aan de wal met aarde gevuld als borstwering te kunnen worden gebruikt¹⁷.

De volgende dag (9-7) komt Kolonel Uytenhove, commandant ingescheepte Troepen, met een 'Generaele ordre voor de drie Briga-

diers'.¹⁸

Een wat wonderlijk geheel omdat hij regels geeft voor het opstellen van de troepen aan wal.

Er zijn drie Brigades die de voorhoede, hoofdmacht en achterhoede vormen.

Een brigade bestaat uit drie bataljons.

Op linie opgesteld staat het bataljon van 8 compagniën in het midden, de beide bataljons van 5 compagniën staan op de vleugels.

De spiesen in het midden en de musketiers op de vleugels.

Verder orders voor het geven van eerbewijs voor het geval de Ruyter aan wal komt.¹⁹

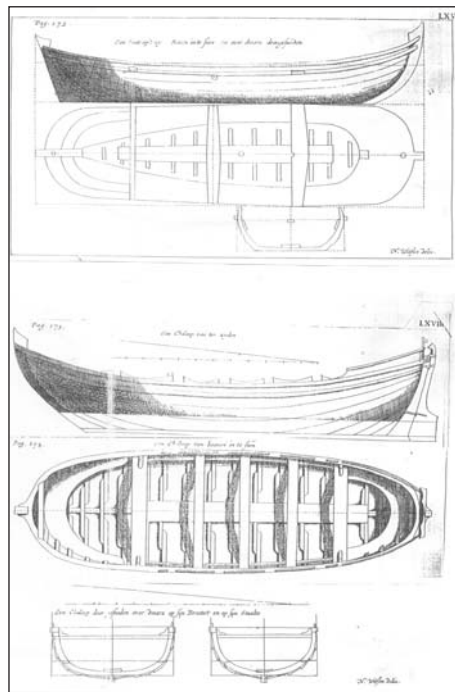
Een belangrijk gegeven is hier het aanstellen

van adjudanten op elk niveau die tot taak hebben bij het hogere *echelon* berichten op te halen. Een soort berichtendienst avant la lettre!

Het enige amfibische aspect is de opdracht om de orders voor het embarkeren in de 'clijne vaertuigen' stipt op te volgen door degene die zijn aangewezen voor de 1^e, 2^e of 3^e 'reijse' (tocht)

Een order van de Ruyter stelt gegevens vast voor het plunderen, wat mag wel en wat mag niet. "op pene van daer over exempeleerlyck aan den lijve gestraft worden."²⁰

Een order van de Kolonel Uijtenhove van 15 juli geeft eindelijk aanwijzingen hoe men moet handelen direct na de landing²¹; of aantreden volgens de order van 9 juli of direct de dichtstbijzijnde vijandelijke stel-

Boten en sloepen.

[boot: lang 32 voet, breed 8 voet; sloep: lang 42 voet, breed 9 voet]

Scheepsbouw ende bestier. N. Witsen Amsterdam 1671"

ling aanvallen.

In 14 punten komen de volgende zaken nog aan de orde.

De Forquetstokken van de musketten blijven aan boord.

De vendels van de eerste compagnie die aan 'lant trapt' zullen bedekt blijven en pas 'ontwonden' worden als het hele bataljon aan wal is.

Tamboers die zonder last van een officier 'geraes of gekuijpt' maken worden gestraft met lijfstraffen.

24 schoten de man uit de scheepsvoorraad.

Iedereen draagt een 'Root tijcken' op de hoed als herkenningsteken.

20 grenadiers zullen onder leiding van een officier eerst aan wal

gaan 'versien met een sack waer in 4 hantgranaten leggen, en een in de hant te samen vijf'.

De kapitein van het schip zal een order uitgeven hoe iedereen zich in 'haer clijne vaertuijg moet begeven'.

Punt 6 vermeldt dat er geen kwartier wordt gegeven en geen krijgsgevangenen worden gemaakt.

Zou de vijand 'tijdelijck (tijdig) om kwartier roepen' dan wordt dat 'promptelijck gegeven, doch alle worden geplunderdt'!

Op 15-7, 5 dagen voor de landing verschijnt dan een zeer belangrijke landingsorder.²²

Hierbij wordt geregeld welk schip zijn 'clijn vaertuijg' naar welk ander schip stuurt om een met name genoemde eenheid op te halen die zich bij een door een speciale vlag

herkenbare golfcommandant moet melden, om met deze golf te kunnen landen.

Omdat de Ruyter ook een dergelijke order over het schip van zijn zoon schout bij nacht en eskadercommandant Engel de Ruyter uitgeeft neem ik aan dat alle scheepsbevelhebbers zo'n persoonlijke order hebben gekregen, met in de laatste zin: 'expresselyck gelast communicatie off copy aan de commanderende militieofficier te geven'.²³

Verder wordt beschreven dat de vaartuigen, nadat zij hun volk gelost hebben, nieuw volk van de schepen moeten afhalen, en zich daarna bij de kust in golfverband moeten ophouden in afwachting van nadere orders. Ook moeten uit het scheepsvolk grenadiers meegegeven worden met ieder 5 handgranaten. Twee dagen later volgen nog een paar orders voor iedere scheepsbevelhebber.

Zij moeten uit het scheepsvolk eenheden matrozen gereed houden 'om eerder secours quam vereijst te worden'.²⁴

De rest van het volk moet over de kanons verdeelt worden.

Als laatste volgt nog:

Generale Zeynen en ordre waarin de aangewezen Matrozencompagnieën in golven ingedeeld worden die aan wal een brigade van 370 man moeten formeren.

Al deze orders en regelingen nog eens goed doorlezend moet men concluderen dat de woorden; "maar van dag tot dag met de heer Kollonel Uytenhove gediscoureert en de onse gedachten laeten gaan" zoals de Ruyter in zijn rapport aan de Prins schreef geen loze woorden waren²⁵.

Het was voor de Ruyter duidelijk geen kwestie van de militie even afleveren zodat de Troepen kommandant aan het werk kon! Gelukkig mocht de Ruyter zich hier wel mee bemoeien en was alles terdege en minutieus voorbereid!

Overigens bestaat het vermoeden dat de essentie van de orders van de Ruyter overeenkomen met de essentie van de lessen amfibische oorlogsvoering in het begin der jaren 50 van de vorige eeuw door maj.marns. C.G. Lems op het Koninklijk Instituut voor de Marine gegeven.

MICHEL DE RUYTER.
Hertog, Ridder, enz.
Luitenant-Admiraal-Generaal
van Holland en West-Friesland.

Lt Adm M.A. de Ruijter

12. Cornelis Evertsen,
onder-bevelhebber van de Ruyter.

V Adm C. Evertsen
Portetten van de 3 smaldeelcommandanten.

45. Portret van Engel de Ruyter,
zoon van Michiel Adriaensz. de Ruyter.

SBN E. de Ruijter

Noten

- 1 NA 1.10.72.02 nr 3 zinsnede uit “Instructie gegeven bij Sijne Hoocheijdt aan M.A. de Ruijter 14 mei 1674”
- 2 Titel de Ruijter Biografie door G.Brandt
- 3 Dorren 254-255, blok 366-367
Prud’Homme 289
- 4 zie noot 1
- 5 de Jonge DL II 484
Backer Dircks DL I 563
- 6 Brandt 895-896
- 7 NA 1.10.72.01 nr 156 Z.D. - Ruwe verdeling
NA 1.10.72.01 nr 223 - Lijste van de name van alle Lant capiteijnen en op wat schip deselve verdeelt zijn
NA 8.01.18 nr 139 - Rapportage daadwerkelijke sterkte
- 8 NA 1.01.47 archief Birdom nr 7 - patenten voor de Admiraliteiten en schepen voor het jaar 1672 (6-4-1672)
zie ook voorbeeld uit 1660
- 9 Brandt 887 t/m 889
NA 1.10.72.01/ nr 223
- 10 De opleiding geschiedde door onderofficieren van het leger
- 11 NA 1.10.72.02 nr 223 Z.D. - “Lijste van, de Namevan alle de Lant capiteijnen en op wat schepen de selve verdeelt zijn”. Eind mei was er al een “Lijste van compagniën landt militie ende haere sterkte die op het Separaat Esquadre zijn geëmbarkeert” nr 3.01.18 nr 138
- 12 NA 1.10.47.01 nr 156 - Het stuk is niet gedateerd maar iemand heeft er een datum op geplakt 30-5-1674
- 13 De datum van de officieleaanstelling is echter 28-5. NA 1.10.72.01 nr 223
Dit archief van de Ruijter bevat de volgende aanstellingen:
schip van J. de Witte (2 compagniën)
Capt. B.L. Bruijn
Lt. J. van Cruijs
Capt. J. van Maerlant
Lt. S.T. Reiniersz.
Gezien de datum zullen dergelijke aanstellingen ook voor het eskader van Tromp verstrekt zijn.
- 14 NA 1.10.72 nr 154 - “Orders voor ’s Lants geëmbarkeerde Militie op een uijtheemse voyage afgezonden”
door M.A. de Ruijter en G. van Uytenhove.
- 15 NA 1.10.72.01 nr 223
- 16 In een brief aan C. Fagel klaagde de Ruijter al voor vertrek dat er forse tekorten waren en dat er b.v. 3 soorten kogels waren (Brandt 893). Men heeft zich dus kennelijk alle moeite gegeven om de juiste maat kogels bij de verschillende wapens te zoeken.
- 17 Zou de Ruijter geweten hebben dat de landing op een open vlakte bij Fort Royal zou plaatsvinden?
Een aantal schrijvers wijt het echec aan gebrek aan (terrein)kennis van het eiland.
A.J. Blok 364 ; Dorren 252.
- 18 NA 1.10.72 nr 854
- 19 Een uiterst merkwaaardige order! Men zou hier eerder aanwijzingen zoeken hoe in en uit de sloepen te stappen, wat te doen bij vijandelijke tegenactie tijdens de landing of hoe je kruut droog te houden en welke voorraden meegenomen moeten worden.
- 20 NA 1.10.72,01 nr 223 en 154 - Ook het plunderen van magazijnen is nadrukkelijk verboden, maar het uitdelen en toepassen van “exemplaarlijke straffen” wordt nergens vermeld. Terwijl een aantal schrijvers zelfs het echec van de hele operatie toeschrijft aan dronkenschap vanwege de vondst van drtank.
zie ook journaal capt. Kint in Nwe Hollandse Mercurius KB 307 201

²¹ NA 1.10.72 nr 154 - "Ordre tot deLandinge met de Eerste Troupes"

²² NA 1.10.72.01 nr 223 voor capt. J. de Witte

NA 1.10.72.01 nr 154 voor s'bn E. de Ruijter

²³ Een algemene order zoals gebruikt bij de landing bij Harwits in juli 1667 werd niet aangetroffen NA 1.10.72.01 nr 53 Fol. 215-216

²⁴ zie noot 22

²⁵ Brandt 898

OVERZICHT SPECIALE VLAGGENSEINEN IN GEBRUIK TIJDENS DE LANDING OP MARTINIQUE 20-6-1674		
SEIN	PLAATS	BETEKENIS
blauwe vlag	voorsteng	matrozen eenheden embarkeren in de sloepen
blauwe vlag in sjouw	voorsteng	sloepen afsteken en naar de wal roeien
rode vlag	nok bezaansroede	militie-eenheden embarkeren in de sloepen
Prince vlag in sjouw	nok bezaansroede	afsteken en verzamelen bij de aangewezen golfcommandant
vlag in sjouw	achterop	er is nog volk aan boord dat naar de wal moet
witte vlag naast soldaten vaandel	achterop	alle hoofdofficieren en kapiteins van de militia aan boord
Prince vlag	in het bezaanswant	de grote krijgsraad (justitioneel) bijeen
Prince Geus	achter op de sloep	golf smaldeel Lt.Adm. M.A. de Ruyter
rode Geus	achter op de sloep	golf smaldeel VAdm. Evertsen
groene Geus	achter op de sloep	golf smaldeel SBN E, de Ruyter
Prince vlag	achter op de sloep	golf smaldeel Kol. Uytenhove ocv Lt.Kol. Grand Maison
rode vlag	achter op de sloep	golf smaldeel Lt.Kol. van Hoorn
groene vlag	achter op de sloep	golf smaldeel Lt.Kol. Steelant

Overzicht van de speciale vlaggensein in gebruik tijdens de landing

DE SJAKO

Een militair hoofddeksel moet aan vijf eisen voldoen:

- 1 het hoofd beschermen,
- 2 dienen als herkenningsteken,
- 3 indruk maken op de vijand,
- 4 het groepsgevoel benadrukken,
- 5 in de mode zijn en het gevoel van eigenwaarde van de drager bevorderen.

Kennelijk voldeed de sjako aan deze voorwaarden maar was deze dan ook een prettig hoofddeksel? Niet helemaal zou je denken als je kijkt naar bijgaande afbeelding van de Javaanse schutter, die een knechtje nodig heeft om zijn sjako en verdere uitrusting te dragen.

Nadat in 1683 de Turken bij Wenen waren verslagen boden huurlingen uit Midden Europa hun diensten aan bij de legers in het Westen. Zo ook de huzaren uit Hongarije. Op hun hoofd droegen zij een soort hoge fez van vilt met een lichtgekleurde sjerp eromheen als van een tulband.

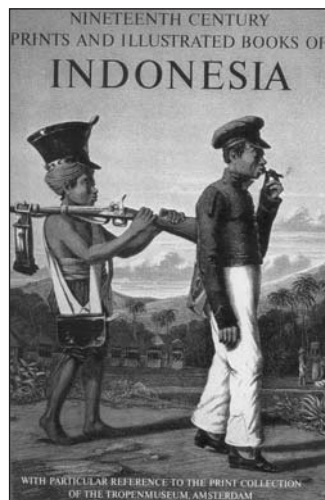
In de achttiende eeuw werd dit hoofddeksel ook gedragen door de Franse cavalerie, soms aan de voorkant voorzien van een klep tegen regen en zon.

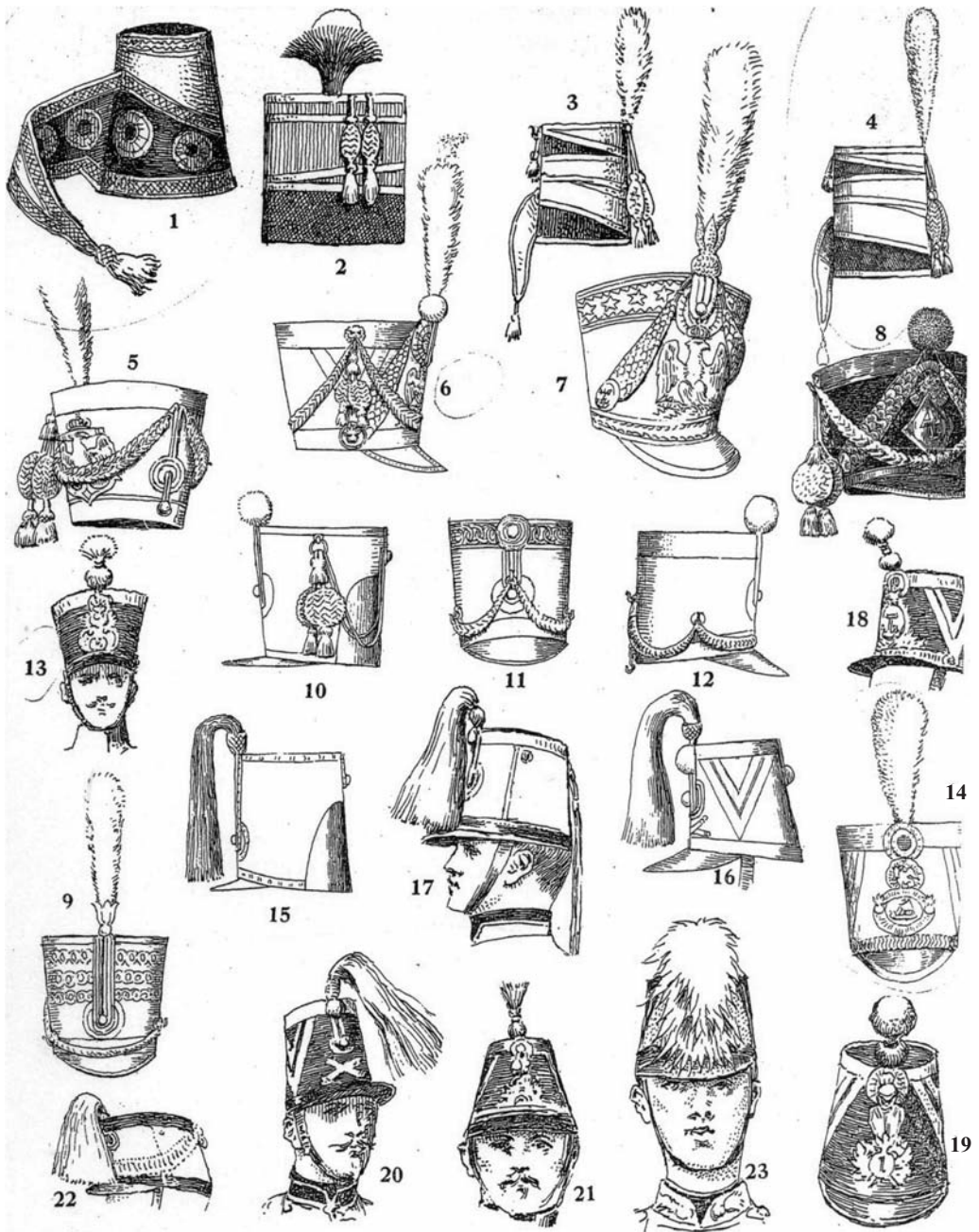
De legers van de Franse revolutie droegen hoeden, steken en mutsen. Die konden meestal wel de hoofden warm en droog houden maar gaven geen bescherming tegen vijandelijke slagwapenen. Naar aanleiding van ingekomen klachten werd gezocht naar een meer bevredigend hoofddeksel. In 1805 nam het Franse leger een proef met de sjako, die deels was afgeleid van de mirliton. Het woord komt van het Hongaarse czako en is afgeleid van een Griekse muts; deze werd gedragen door Christenen in het Turkse rijk. Onbesnedenen mochten immers geen tulband dragen.

Toen maarschalk Murat de nieuwe sjako zag was hij enthousiast. Hij vond hem fier en minder beklagenswaardig dan de bestaande hoeden. Zijn zwager Napoleon vond dat ook en op 25-2-1806 decreeteerde deze dat vanaf 1807 de gehele infanterie de la ligne ermee uitgerust moest zijn.

De met verticaal leer versterkte vilten sjako moest 18 centimeter hoog zijn met een 23 centimeter brede bovenkant van gekookt varkensleer en een overhangende rand van 3 centimeter. Van onderen was er ook een leren rand en aan de achterzijde een riempje met gesp om de gewenste hoofdmaat in te stellen. De horizontale lederen klep moest 6 bij 23 centimeter groot zijn. De draagtijd was vier jaar. Tot verdriet van de keizer duurde het nog tot medio 1808 voordat de sjako algemeen bij de infanterie was ingevoerd. In de tussentijd droegen de troepen ook nog in beslag genomen Pruisische hoeden.

De sjako was zwart en moest sober zijn met alleen aan de voorzijde een koperen plaat met het keizerlijke wapen maar geleidelijk kwamen er extras bij zoals kokardes, pluimen en koorden, aanvankelijk alleen geduld en dus voor rekening man. En het bleef niet bij zwart, er kwamen ook rode en lichtblauwe exemplaren, soms hoger dan 23 centimeter en cilindrisch als een kachelpijp.

1. 1782. Hussard. — 2. 1786. Hussard. — 3. 1795. Hussard. — 4. 1795. Hussard. Shako mirilton. — 5. 1800. M rine. — 6. 1804. Garde Impériale. Fusilier Grenadier. — 7. 1804. G. I. Officier de Grenadier à pied. — 8. 18c Infanterie de ligne. — 9. 1813. Hussards. Officier supérieur. — 10. 1815. Officier. — 11. 1815. Chasseur à chev. — 12. 1817. Hussard. — 13. 1825. Train des Équipages. — 14. 1830. Garde Municipale. — 15. 1835. Hussar — 16. 1846. Artillerie. — 17. 1847. Infanterie de Marine. — 18. 1852. Train des équipages. — 19. 1854. Génie. — 20. 185 Artillerie montée. — 21. 1864. Génie. — 22. 1887. Train des Équipages. — 23. 1950. École militaire de Saint-C;

Hoe werd de sjako nu in de praktijk gewaardeerd? Hij was groot en zwaar, je kon er dingen in opbergen en hij kon makkelijker afvallen dan een hoed en een muts. Wel gaf de harde lederen bovenrand bescherming tegen sabelhouwen. Woordenboeken noemen de sjako onpraktisch, topzwaar, niet comfortabel, knellend, pijnlijk en te warm. Er is een verslag van een Franse troep die rond 1811 in Oost Pruisen een gevecht had gewonnen waarvan de mannen na afloop wel een half uur bezig waren om de afgevallen sjako's weer bij elkaar te zoeken.

Het is te begrijpen dat er daarna wel vangsnieren voor sjako's zijn uitgevonden.

Ook werd de sjako wel over de ogen van de drager omlaag geslagen. In 1841 boog een Belgische commissie zich over de tekortkomingen van de sjako. Het materiaal viel wel mee maar de versierselen maakten hem onnodig zwaar. De druk op het hoofd van de drager verwekte hoofdpijn en zulk een hoog geval kon nooit onbeweeglijk op het hoofd blijven zitten.

Toen in 1834 de Franse generaal Bugeaud Algerije moest pacificeren ontdekte hij snel dat hij met de zware sjako geen optimale prestaties van zijn soldaten kon verwachten. Hij voerde dus snel de kepi d'Afrique in, een pet met een grote horizontale klep en de vorm van een naar voren gebogen fez. In de volgende jaren werd de sjako geleidelijk lager, kleiner en lichter, zoals te zien op bijgaande afbeeldingen.

In 1912 kreeg ons Nederlandse leger weer een sjako, het zogenaamde kolennemertje. Ik heb begrepen dat dit hoofddekseel nooit algemeen is gewaardeerd al woog het met 300 gram maar weinig meer dan de toen ook ingevoerde platte pet van 250 gram. De klep aan de achterzijde werd hinderlijk gevonden. In 1916 werd deze sjako afgeschaft, hij zou te veel lijken op de sjako's die door enkele Duitse eenheden werden gedragen. Hiervoor in de plaats kwam de kleine groene kepi, die minder bescherming gaf tegen weer en wind.

Bert van Gelder

bfvangelder@hotmail.com

[DE RAMP VAN]
ZR. MS. RAMMONITOR 'ADDER'
inleiding: van zeil naar rammonitor (deel 1)

'Een oorlogsbodem is gebleven, niet ver van 't Scheveningse strand' ¹

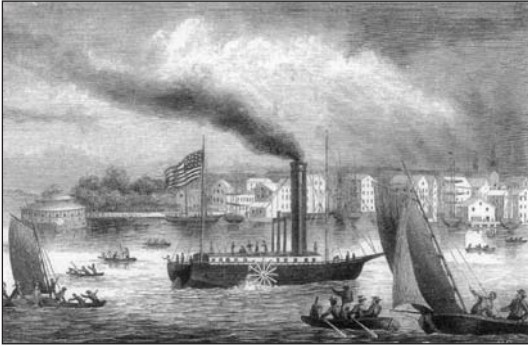
Inleiding

Scheepsrampen hebben altijd grote indruk gemaakt op het publiek. Vooral scheepsrampen dicht onder de kust. Een bijzondere ramp vond plaats in 1882 met een vaartuig

van de Koninklijke Marine, zes-en-een-halve kilometer uit de kust voor Scheveningen. Het schip verging namelijk zonder dat er hulp geboden was, zonder dat iemand de ramp opmerkte, ja zelfs zonder dat iemand

het schip miste, tot drie dagen later het eerste lijk aanspoelde. Overlevenden waren er toen uiteraard niet meer.

Technologische vooruitgang in de scheepsbouw

De 'Clermont' van Robert Fulton

Door de grote technologische ontwikkelingen in de eerste helft van de negentiende eeuw, ook op het gebied van scheepsbouw, ontstonden geheel nieuwe generaties schepen. Allereerst werd de voortstuwing met behulp van zeilen en windkracht vervangen door voortstuwing met behulp van stoommachines. In 1807 was de 'Clermont', ontworpen door Robert Fulton, het eerste door stoomkracht aangedreven handelsschip.² Problemen bij de eerste stoomschepen waren echter * de inefficiëntie van de bestaande stoommachines en * de overbrenging van de stoomkracht op een voortstuwingssysteem van het schip.³

Wat het eerste betreft, de stoommachines verstookten zó veel hout, cokes of kolen dat het - gezien de grootte van de schepen - uitgesloten was, dat een schip voor meer dan een dag of vijf de benodigde eigen brandstof kon vervoeren. Rond 1850 kon bij voorbeeld een bepaald schip wél een maximumsnelheid van 16 knopen per uur halen, maar verstookte het - ook bij lagere snelheid - gemiddeld 58 ton kolen per etmaal.⁴ Duidelijk

is dat bij handelsschepen de voortstuwing met behulp van stoomkracht dus ten koste ging van laadvermogen. Veel rederijen maakten daarom niet de overstap naar stoomkracht. En bij schepen waar wél een stoommachine werd geplaatst, werd dit gecombineerd met de aloude tuigage om zowel te kunnen zeilen als opstomen. De overbrenging van de stoomkracht op de voortstuwing van het schip gebeurde in de eerste helft van de eeuw door middel van twee schoepen of raderen aan de zijkanten van de boot. Dit systeem was bijzonder kwetsbaar, vooral op zee, waar een ongelukkig aanrollende golf - en zeker bij zwaar weer of een storm - het voortstuwingssysteem totaal kon uitschakelen. Het wachten was dan ook op de vooruitgang van de wetenschap, die verbetering van het rendement van maritieme stoommachines kon genereren en een beter voortstuwingssysteem kon bouwen.

In dezelfde periode werd het gebruik van hout voor het bouwen van het casco van schepen steeds vaker vervangen door het gebruik van ijzer. In de jaren twintig waren er dan ook al een aantal ijzeren handelsschepen gebouwd.

De vorm van de schepen veranderde door één en ander ingrijpend. De slank gesneden vorm van het zeilschip werd vervangen door de bulkvorm van het stoomschip, dat zoveel mogelijk brandstof en lading moest kunnen vervoeren. Daarmee gepaard nam ook de tonnage van schepen toe.

Bovengenoemde factoren hadden tot gevolg dat scheepsbouw aan de uiterste grens van de toenmalige technologische mogelijkheden lag en daarmee de maatstaf werd voor de technische vooruitgang van de mensheid.⁵ De tewaterlating van een nieuw schip was dan ook vaak wereldnieuws.

Een nieuwe generatie oorlogsschepen in de negentiende eeuw

Oorlogsschepen in de eerste helft van de

negentiende eeuw kampten, naast de bovengenoemde problemen, met nog een aantal aanvullende moeilijkheden.

In 1824 was voor het eerst een stoomboot gebruikt als oorlogsschip, toen de Britse East India Company de stoomboot 'Diana', onder commando van kapitein Frederick Marryat, naar Birma zond op een strafexpeditie.⁶ Op 20 oktober 1827 vond bij Navarino de laatste zeeslag uit de geschiedenis plaats waarbij alleen van de aloude zeilschepen gebruik werd gemaakt.⁷ Vanaf dat moment zouden altijd stoomschepen aan schermutselingen op zee deelnemen. Omdat alle stoomboten toentertijd met schoepen waren uitgerust voor de voortstuwing en een eenvoudig geweerschot voldoende was om een schoep zodanig te vernielen dat de boot onbestuurbaar werd, zochten alle marines ter wereld naar een ander voortstuwingssysteem voor hun stoomschepen.

Een andere moeilijkheid was dat de Franse kolonel Henri-Joseph Paixhans, een veteraan van Napoleons artilleriekorps, rond 1820 de granaat had uitgevonden.⁸ Tot dat tijdstip werd met een kanon een kanonskogel afgevuurd die een gat kon schieten in een houten scheepswand, maar Paixhans ontwikkelde een kogel met een explosieve inhoud, die - na een gat geschoten te hebben in die zelfde scheepswand - vervolgens ontplofte en daarmee het hele schip verwoestte. Marines over de hele wereld begonnen daarom te experimenteren met het bekleden van hun houten oorlogsschepen met staalplaten. Vraag hierbij was hoe dik deze bepantsering moest zijn om granaten te kunnen weerstaan en anderzijds hoe de granaatvorm moest zijn om optimaal schade aan te richten.

'Uit proefnemingen was gebleken dat bij harde metalen, zoals gietijzer en staal, het indringen van de projectielen gering was, maar dat ze ook neiging tot scheuren vertoonden. Zachtere metalen, zoals smeedijzer of gewalst ijzer, boden minder weerstand, maar waren taaier wat

*scheurvorming betreft. Smeedijzer bood eigenlijk het beste weerstand aan de toenmalige gietijzeren projectielen... Hoe moest een dergelijke pantsering worden vernield? Er waren twee scholen: de racking school, die vooral aanhangers had in de Verenigde Staten, meende dat het doel met zware slagen (zoals van een hamer) bewerkt moest worden om het te doen instorten, terwijl de punching school het doorboren van pantser voorstond. Proefnemingen in 1863 gaven de punching school gelijk. Het doorboren van een pantserplaat vraagt om projectielen met een scherpe punt, die met een grote aanvangssnelheid worden afgevuurd'*⁹

Duidelijk was dat eenvoudigweg overstappen op ijzeren schepen niet bijdroeg aan een oplossing, omdat een ijzeren scheepswand van een totaal andere orde was dan de vereiste vuistdikke bepantsering tegen granaten. De wereld hield de adem in toen voor het eerst in de geschiedenis een marine, bewapend met 'Paixhans' granaten, een zeeslag uitvocht met een marine, bewapend met traditionele kanonskogels. Dat gebeurde op 30 november 1853 in de zeeslag bij Sinope in de Zwarte Zee, toen de Russische marine een Turkse vloottenheid verwoestte.¹⁰ Daarmee was bewezen dat granaten in de moderne oorlogvoering op zee onmisbaar waren. Tevens was bewezen dat houten schepen zonder enige vorm van ijzeren bepantsering in een zeeslag altijd het onderspit zouden delven. Om de tegenstrijdigheid te doorbreken dat geen bepantsering zwaar genoeg was om de verwoestende werking van de nieuwe granaten te weerstaan, ontstond het concept van de zwaar bepantserde geschutskoepel.

Een zekere Theodore R. Timby uit New York had al in 1841 de Amerikaanse marine het ontwerp van een draaibare geschutskoepel doen toekomen en daar in 1843 octrooi op aangevraagd.¹¹ In Engeland was het kapitein Cowper Phipps Coles (1819-1870), die eveneens op een draaibare geschutskoepel

octrooi aanvraag en wel zo'n tien jaar na Timby.¹² Vervolgens hielden de Engelsen, tegen beter weten in, vol dat het concept van de bepantserde geschutskoepel een Engelse vinding was.

De Engelse Admiraliteit gaf echter niet eerder dan 1864 aan Cowper Coles toestemming zijn pantserschip met twee geschutskoepels te doen bouwen, twee jaar nadat de Amerikaanse 'Monitor' van John Ericsson het bestaansrecht van het concept bewezen had.¹³ In 1870 was het schip van Cowper Coles, de 'Captain' dan eindelijk gereed, maar op de eerste reis kapseisde het en verdrong de ontwerper, evenals het merendeel van de opvarenden.¹⁴

John Ericsson (1803-1889)

Deze van oorsprong Zweedse ingenieur en ondernemer loste alle bovengenoemde maritieme problemen in de loop van de periode 1826 tot 1854 op briljante wijze op. Hij vond een verbeterde stoommachine uit die het effectief rendement vergrootte, waardoor een stoomboot per etmaal voortaan maar iets van zes ton kolen verstoekte.¹⁵ Daarnaast wist hij de stoommachine zo compact te maken, dat de gehele machine onder de waterspiegel van een schip paste, waardoor het moeilijker werd in zeeslagen de machinekamer van de tegenstander te treffen en uit te schakelen.¹⁶ Tevens ontwik-

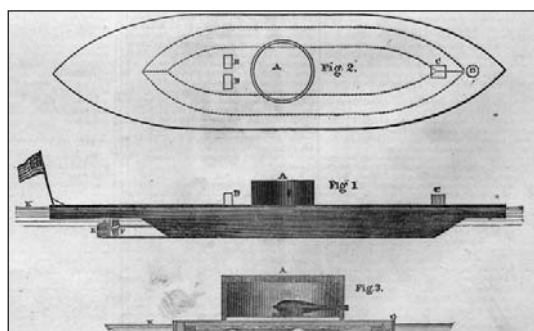
kelde hij de scheepsschroef, die aan de achtersteven van het schip en ver onder de waterspiegel de voortstuwing verzorgde, waardoor ook de uitschakeling van het voortstuwingssysteem van een schip door vijandige acties heel veel moeilijker werd.¹⁷ Qua bepantsering deed hij onderzoek naar de uitvoering en vormgeving van deze bepantsering om optimaal de inslag van granaten te weerstaan of de granaten te doen afketsen. Tevens vond hij een uiterst krachtig kanon uit, de 'Redenaar' genaamd, dat een projectiel van 110 kilo over een afstand van acht kilometer kon wegschieten en vervolgens een stalen scheepspantser van 10 cm dik kon doorboren.¹⁸

Ericsson, die via Engeland naar de Verenigde Staten was geëmigreerd, kreeg in 1842 de mogelijkheid het merendeel van zijn bovengenoemde innovaties toe te passen in een nieuw te bouwen korvet voor de Amerikaanse marine, de 'Princeton'.¹⁹

In 1854, op het moment dat Frankrijk en Engeland aan de kant van Turkije gingen deelnemen aan de Krimoorlog tegen Rusland, probeerde Ericsson vanuit de Verenigde Staten een uitnodiging te verkrijgen van de Franse keizer Louis Napoleon III om zijn domicilie naar Frankrijk te verplaatsen.²⁰

Hij stuurde de keizer een ontwerp van een nieuw - door hem ontwikkeld - type oorlogsschip, dat grotendeels onder water voer, met uitsluitend een draaibare geschutskoepel vlak boven het wateroppervlak. In wezen leek het ontwerp erg op een duikboot, die aan de wateroppervlakte vaart.

Opvallend aan het ontwerp waren de geschutskoepel, die 360° kon draaien, het stoomkanon, dat in die koepel een plaats moest krijgen, en de torpedo's, die onder de waterspiegel op vijandige schepen afgevuurd konden worden.²¹ Napoleon III liet de Directeur Scheepsbouw van zijn kabinet, Dupuy de Lome, Ericsson een vriendelijke bedankbrief terugschrijven, maar interesse

Ericsson's ontwerptekening voor de 'Monitor'

in de overkomst van de ingenieur naar Frankrijk bestond er niet.

Scheepsbouw in Nederland

Als zeevarende en handelsdrijvende natie was de scheepsbouw van oudsher in Nederland bijzonder ontwikkeld. Al gedurende een termijn van honderden jaren werden aan de lopende band bij voorbeeld zeilschepen gebouwd om de producten uit Nederlands-Indië naar Nederland te kunnen vervoeren.²²

Na de eliminatie van de Verenigde Oostindische Compagnie en de Franse tijd was het de Nederlandse overheid, die de scheepsbouw sterk stimuleerde. Arbeiders op scheepswerven behoorden dan ook tot de bestbetaalde Nederlandse vaklieden.²³

De wens technologische vernieuwingen zichzelf eerst te zien bewijzen, alvorens deze vernieuwingen te omarmen, werkte in de hand dat Nederland een afwachtende houding aannam betreffende de ontwikkelingen in de internationale scheepsbouw. Gevolg was dat na 1850 de Nederlandse stoomvaart zich weliswaar krachtig ontwikkelde,²⁴ maar dat Nederlandse scheepswerven ver achter liepen bij de technologische vernieuwingen in het buitenland. De grote rederijen bestelden vervolgens geen zeeschepen bij Nederlandse werven, maar plaatsten hun orders vooral in Engeland.²⁵ Daardoor ontstond een vicieuze cirkel: 'Nederlandse wer-

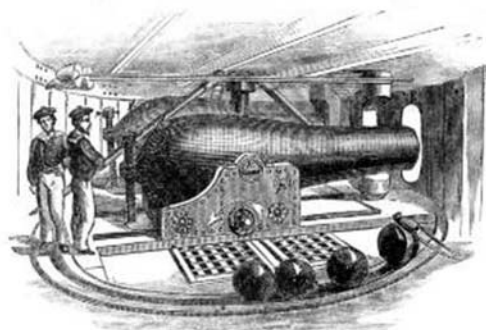
ven ontvingen geen orders voor de grote stoomvaart omdat zij op dit gebied ervaring misten, en deze ervaring kon alleen worden verkregen nadat opdrachten waren uitgevoerd'²⁶

Voor al de opdrachten van de Koninklijke Marine schraagden daardoor vanaf de tweede helft van de eeuw de vier Nederlandse werven die zeewaardige stoomschepen konden bouwen:

- * de werf 'Feijenoord' in Rotterdam (ontstaan in 1859),
- * de voormalige marinewerf in Vlissingen, die in 1875 als particuliere onderneming verder ging onder de naam 'Koninklijke Maatschappij De Schelde', en de twee werven in Amsterdam:
- * de 'Koninklijke Fabriek van Stoom- en Andere Werktuigen' van Paul van Vlissingen op Oostenburg (sinds 1845), en
- * scheepswerf 't Kromhout' (sinds 1867).²⁷

De Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865)

Doordat de staat Virginia, voor de regering in Washington onvoorzien snel, de kant van de zuidelijke staten in het conflict koos en de grootste scheepswerf van de Amerikaanse marine in Norfolk, Virginia, lag, vielen in april 1861 de Amerikaanse marinevoorraden in handen van de zuidelijke opstandelingen. Daaronder ook één van de grootste Amerikaanse marineschepen, het fregat Merrimac. De minister van marine van de Confederatie, Stephen R. Mallory,

De Dahlgren kanonnen van de 'Monitor'

besloot dit fregat om te bouwen tot het modernste en slagvaardigste oorlogsschip ter wereld. Het nieuwe schip zou gebruikt moeten worden om de toegang vanaf de Atlantische Oceaan tot de Chesapeake Straits open te houden.²⁸

Omdat de zuidelijke staten nauwelijks geïndustrialiseerd waren, moesten alle wapens voor de Confederatie, voor de oorlogvoering tegen de Federatie, via de zee vanuit Europa aangevoerd worden en de Chesapeake Straits gaven toegang tot een drietal rivieren, die tot in het hart van de zuidelijke staten voerde. De Noordelijken was er daarom evenveel aan gelegen juist hier een zeeblokkade in te stellen, om daarmee de toevoerlijnen van de Zuidelijken af te snijden.²⁹ John Ericsson werd daarom door president Lincoln en zijn minister van marine Gideon Welles in staat gesteld zijn innovatieve oorlogsschip te bouwen, waarvan hij in 1854 de tekeningen al aan keizer Louis Napoleon III van Frankrijk had gestuurd.

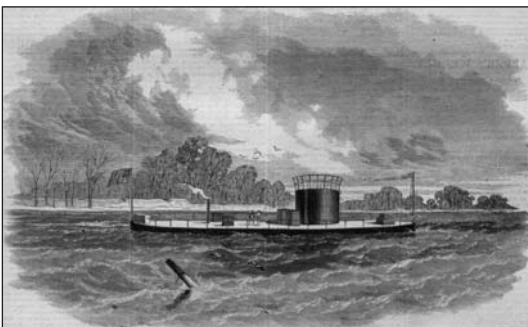
Om zo snel mogelijk een welhaast futuristisch oorlogsschip ter beschikking te hebben, dat het zou kunnen opnemen tegen de Merrimac, werd als eis gesteld dat het schip binnen negentig (later gewijzigd in honderd) dagen ter beschikking gesteld zou kunnen worden aan de Amerikaanse marine. Een andere eis was dat het schip niet meer dan \$ 275.000/£ 60.000 mocht kosten. Vanwege die tweede eis werden het stoom-

kanon en de torpedo's uit het oorspronkelijke ontwerp geschrapt. In plaats daarvan zouden, qua bewapening, in de geschutskoepel twee door de Amerikaanse marine beproefde Dahlgren kanonnen gezet worden.³⁰ Zoals het schip gebouwd werd, was het een ijzeren romp van een veertig meter lengte en iets meer dan twee meter diepgang, waarop een houten dek lag van ongeveer vijfenvijftig meter lengte en twaalf meter breedte, afgewerkt met ijzeren pantserplaten die aan de randen nog een meter omlaag in zee staken, met op dat dek de zwaar bepantserde geschutskoepel.³¹ De waterverplaatsing was 776 ton en volledig bemand en beladen 987 ton.³²

Door de verhoudingsgewijs kleine romp en het grote dek, dat een kleine acht meter voor en achter de boot uitstak, leek het ontwerp wel wat op de latere vliegdekschepen. Met dit verschil dat het dek maar 0.30 meter boven water uit kwam, de geschutskoepel 2.70 meter boven het dek en het stuurhuis op de voorplecht ongeveer 1.20 meter. De omlaag hangende rand van de dekbeplanting beschermde het casco zélf, het roer en de schroef. Berekend was dat een vijandig projectiel door 25 voet water zou moeten dringen om de romp, de stoommachines, het roer of de schroef te treffen. Toentertijd bestonden er nog geen projectielen, die dat konden.³³

De snelheid met de twee stoommachines lag op iets meer dan zeven knopen, een (te) lage snelheid die waarschijnlijk veroorzaakt werd door de in het water hangende pantserrand, die veel weerstand geboden zal hebben. Ericsson had verwacht dat de boot minstens met een snelheid van negen of tien knopen zou kunnen varen.³⁴

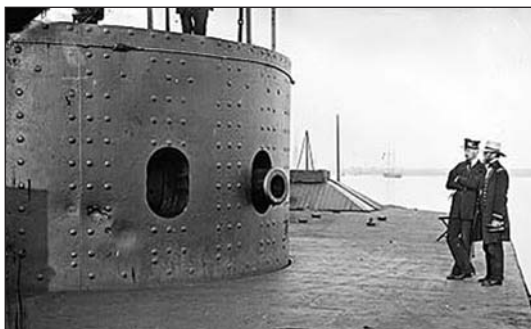
De toevoer van de lucht, die nodig was voor de verbranding in de stoommachines en de afvoer van de verbrandingsgassen werden geregeld door luchtinlaten en -uitlaten aan dek, in combinatie met - door drijfriemen van de stoommachines aangedreven - venti-

Artist's impression van de 'Monitor'

latoren. De boot had dan ook geen schoorsteen. Voor tochten op zee kon op de luchtinlaat een kachelpijp van zo'n twee meter lengte geplaatst worden.³⁵

De 'Monitor' was - zoals gezegd - een revolutionair futuristisch concept. In wezen een zeer laag in het water liggend en varende ijzeren geschutsplatform met een zwaar bepantserde geschutskoepel. Door de lage ligging boven het wateroppervlak was de boot nauwelijks te treffen door vijandig scheepsgeschut, terwijl de eigen bepantsering en vuurkracht voor die tijd ongeëvenaard waren. Op foto's uit 1862 is de kenmerkende futuristische vormgeving goed te zien.

Met een bemanning van achtenvijftig man, waarvan dertien officieren, onder commando van luitenant John Lorimer Worden, werd de 'Monitor' op 6 maart 1862 de haven van New York uitgesleept, richting de Chesapeake Straits om de confrontatie aan te gaan met de Merrimac. Gadeslagen door de hele wereldpers en de legerwaarnemers van alle moderne westerse landen. Op weg naar Hampton Roads, Virginia, kwam de 'Monitor', gesleept door stoomboot 'Seth Low', op volle zee in een storm terecht en daar bleek dat het concept niet ontworpen was voor volle zee en ook volstrekt niet zeewaardig was.³⁶

Er bleken de volgende ontwerpfouten en ernstige uitvoeringsfouten bij de bouw:

* De hechting van de draaibare geschuts-

koepel aan het casco van het schip bleek niet waterdicht te zijn. Er stroomden duizenden liters zeewater, onder de geschutskoepel door, het schip binnen.

* Het stuurhuis, dat op de voorplecht 1.20 meter boven het dek uitstak, bleek een vergiet, omdat voor deze opbouw geperforeerd plaatstaal was gebruikt, waar geen glas of ander waterwerend materiaal aan te pas was gekomen. Door deze perforaties stroomde het water met zoveel kracht naar binnen dat de roerganger niet in staat was het roer te blijven vasthouden.

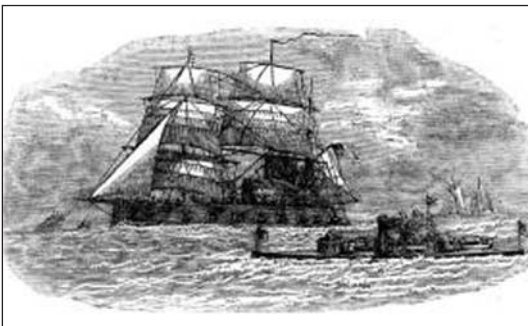
* Hoewel de stoommachines zó ontworpen waren dat er geen schoorsteen nodig was voor de afvoer van de verbrandingsgassen, moesten de machines wel lucht aantrekken om te kunnen blijven branden en moesten de verbrandingsgassen wel op een andere manier afgevoerd worden. Dit gebeurde met ventilatoren en luchtinlaten aan dek. Door deze luchtinlaten aan dek liep tijdens de storm zeewater naar binnen, waardoor de leren aandrijfriemen van de ventilatoren, die frisse lucht aanzogen en stoom en verbrandingsgassen afvoerden, uitrekten en de ventilatoren er de brui aan gaven, waardoor de motoren stopten en de boot zich vulde met koolmonoxide en andere verbrandingsgassen. Doordat de pompen waren aangesloten op de motoren en nu dus ook hun werk staakten, hing de bemanning het lot boven het hoofd te verdrinken of te stikken door koolmonoxidevergiftiging.

Door stoomboot 'Seth Low' de 'Monitor' naar de kust te laten trekken, waar de zee kalmer was, lukte het de bemanning na vijf bange uren uiteindelijk om de leren aandrijfriemen weer aan te sluiten, waardoor de ventilatoren begonnen te draaien, de stoommachines gestookt konden worden en de boot weer verder kon varen.

* In ruwe zee liep ook via de opening voor de ankerketting water naar binnen en de touwen van het stuurwiel naar het roer

zetten uit en liepen van de katrollen, waardoor de boot onbestuurbaar werd.³⁷ Eenmaal aangekomen in de luwte van de Chesapeake Straits kon de bemanning de boot oplappen en zich voorbereiden op de zeeslag met de 'Merrimac'. Die slag vond daadwerkelijk plaats op 9 maart 1862, een aantal dagen nadat de 'Merrimac' enkele houten oorlogsschepen van de Noordelijken had vernietigd. Uit deze directe confrontatie, de eerste tussen twee gepantserde stoomschepen uit de wereldgeschiedenis, kwam - naar de mening van de wereldpers en de legerwaarnemers - de 'Monitor' als winnaar tevoorschijn.

De Engelse marine, de grootste ter wereld, besloot binnen achtenveertig uur nadat de uitslag van de zeeslag tussen de 'Monitor' en de 'Merrimac' wereldkundig werd, de bouw van alle verdere houten oorlogsschepen stop te zetten.³⁸ Zoals 'The Times' in een hoofdredactioneel commentaar schreef: "Whereas we had available for immediate purposes one hundred and forty-nine first-class war-ships, we have now two, those two being the 'Warrior' and her sister 'Ironside' (these were Britain's only ironclads - J.K.de Kay). There is not now a ship in the English navy apart from these two that it would not be madness to trust to an engagement with that little 'Monitor'." ³⁹

Artist's impression van de zeeslag

Gevolg van de zeeslag was dat de Amerikaanse marine een groot aantal 'monitors'

liet bouwen en dat andere westerse mogendheden eveneens interesse toonden om hun zeestrijdkrachten uit te rusten met dit futuristisch oorlogsschip, dat zó snel en zó goedkoop gebouwd kon worden. Onder andere Engeland, Frankrijk, Denemarken, Duitsland, Nederland en Peru besloten in 1862 tot aanschaf van 'monitors' voor hun onderscheiden marines.

Vreemd genoeg werd van het gepantserde stoomschip 'Merrimac' van de zuidelijken ook een kenmerk overgenomen door alle marines ter wereld: de ramstevan. Terwijl de ramstevan in de klassieke oudheid algemeen verbreid was, omdat de toenmalige oorlogsschepen galeien waren en de kapeitain dus invloed had op de stootkracht van de voorstevan, was nadien, toen de galeien (grotendeels) vervangen werden door zeilschepen, de ramstevan verdwenen. Bij een zeilschip was de richting en de kracht van de wind immers ongewis en daarmee een ramstevan een te groot precisie-instrument om effectief te kunnen gebruiken. De 'Merrimac' was dan ook het eerste oorlogsschip sinds lange tijd dat een ramstevan voerde.⁴⁰ Bij de invoering van de ijzeren en bepantserde stoomoorlogsschepen kwam dit tweeduizend jaar oude aanvalswapen wederom in de belangstelling te staan en werd het helemaal modern om nieuwe oorlogsschepen van een ijzeren ramstevan te voorzien. Daarmee kwam een aanvullend offensief wapen ter beschikking, dat kostenbesparing op het munitiegebruik mogelijk maakte.⁴¹

De Nederlandse 'monitors'

Het eerste ijzeren stoompanterschip dat bij de Nederlandse marine (toentertijd de 'Koninklijke Nederlandse Zeemacht' geheten) in dienst werd gesteld, was het ramtoerschip 'Prins Hendrik der Nederlanden', dat op 19 juli 1867 uit Groot-Brittannië - waar het gebouwd was - in Nederland arriveerde. Het schip was bestemd voor dienst in Nederlands-Indië, waar het pas negen jaar later, in

1876, in gebruik werd genomen.⁴² Terwijl het zwaartepunt van de activiteiten van de ‘Koninklijke Nederlandse Zeemacht’ in Nederlands-Indië lag, werden voor de kustverdediging van Nederland kleinere scheepstypen, als monitors en kanonneerboten, bestemd.⁴³ Op 8 juni 1864 was door koning Willem III namelijk een commissie benoemd, die aanbevelingen moest doen over de kustverdediging van Nederland, en dan vooral over de maritieme middelen ter verdediging van die kust.⁴⁴ Deze commissie-Nepveu, genoemd naar de commissievoorzitter en chef van de Generale Staf, met als secretaris majoor H.E. Rodi de Loo en als één van de leden hoofdingenieur L.K. Turk, directeur van scheepsbouw, had aanbevelingen gedaan om onder meer tot aanschaf van monitors over te gaan.

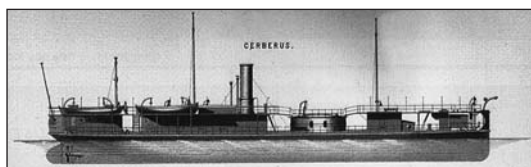
Officier en liberaal politicus Jan Karel de Roo van Alderwerelt, die in 1866 een brochure over ‘Onze Zeemacht’ het licht had doen zien, drukte als Kamerlid een fors stempel op de discussie over de toekomst van de Nederlandse marine, waar hij betoogde dat Nederland zijn eigen kusten en Nederlands-Indië moest kunnen verdedigen, maar de fictie dat ons land nog een wereldmacht op de zeven zeeën zou zijn, moest loslaten.⁴⁵

Als eerste werden de, in Groot-Brittannië gebouwde, monitors ‘Draak’ en ‘Matador’ afgeleverd.⁴⁶

In de periode 1868-70 werden deze ‘monitors eerste klasse’ opgevolgd door de eerste ‘monitors tweede klasse’, waarvan uiteindelijk drie verschillende typen in dienst zouden worden gesteld.

Tot de ‘monitors tweede klasse, eerste type’ behoorden vijf schepen: de ‘Heiligerlee’ (aanvankelijk ‘Panter’), ‘Krokodil’, ‘Tijger’, ‘Bloedhond’ en ‘Cerberus’.

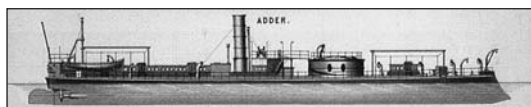
“De drie eerste werden in 1868 in Liverpool en Glasgow, de twee laatste in 1869 en 1870 aan ‘s Rijks Werf te Amsterdam gebouwd. Dit type

is het meest besneden van vorm en wijkt het minst van de gewone scheepsvorm af. Op het slechts weinig boven water uitstekende dek hebben zij zogenaamde dekhuisen, zijnde ijzeren kasten rondom de luikopeningen in het dek, die door deuren toegang geven naar het benedenschip. Zij hebben een licht stormdek, waarop kommandant, officieren en bemanning zich bewegen kunnen. Aan deze monitors is evenwel dit nadeel verbonden, dat zij betrekkelijk nog al enige diepgang hebben (\pm 2.90 meter - BvG), hetgeen bij het bevaren onze zeegaten en riviermonden een nadeel is, terwijl het dekhuis vóór de toren de offensieve beweging belemmert.

Van daar dan ook dat door de toenmalige directeur van scheepsbouw, de heer L.K. Turk, een nieuwe type van monitor werd ontworpen.”⁴⁷

Tot deze in Nederland ontworpen en aan ‘s Rijks Werf te Amsterdam gebouwde ‘monitors tweede klasse, tweede type’ (rammonitors) behoorden vijf schepen: de ‘Adder’, ‘Haai’, ‘Hyena’, ‘Panter’ en ‘Wesp’.

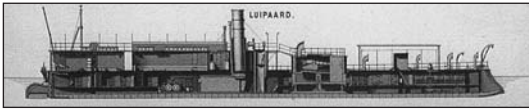

“Daarbij is bij gelijke wapening en pantserdikte als de vorige monitors, de diepgang minder (standaard \pm 2.70 meter - BvG), terwijl aan de monitor een ramsteven is toegevoegd, en de kwetsbare dekhuisen door gepantserde hoofden of randen om de luiken in het dek zijn vervangen. Deze type is van zelf minder besneden en minder zeewaardig, maar als strijdmiddel is zij, bij enigszins gunstig weer, in onze zeegaten en langs de kusten om

ene landing te voorkomen, meer waard.”⁴⁸

De heer Turk zei in zijn missive aan de minister van marine Lodewijk Gerard Brocx van 18 januari 1869 het volgende over zijn aanpassingen ten opzichte van het eerste type: “In dit project (rammonitor) is het denkbeeld van het zeeschip geheel ter zijde gesteld, wordende hiermee bedoeld, dat hoewel het vaartuig niet geëigend is, om tochten in de Noordzee te maken, het echter bekwaam is om bij voorbeeld op de rede van Texel dienst te verrichten.”⁴⁹

In 1875 werd nog een ‘monitor tweede klasse, derde type’ (rammonitor) gebouwd, de ‘Lui-paard’. Hoewel de bewapening verschilde van die van haar voorgangers, was het derde type een compromis tussen het eerste en het tweede type monitor, waarbij de dekhuizen op het voordek waren weggelaten om de geschutskoepel een vrij schootsveld te geven, maar de dekhuizen op het achterdek in ere waren hersteld.⁵⁰

Overigens gaf de minister van marine Lode-wijk Gerard Brocx in een debat in het par-lement op 18 mei 1871 over de wanorde en incompetentie, die de mobilisatie van het leger in 1870 (ter gelegenheid van de Frans-

Duitse oorlog) te zien had gegeven, als zijn mening, - in navolging van kamerlid De Ca-sembroot -, “dat de drijvende batterijen ook hem voorkwamen van niet veel nut te zijn; maar dat zij toch nog van dienst zouden kun-nen zijn, bijvoorbeeld om te dienen als zink-schepen tot versperring van zeegaten in tijd van oorlog.”⁵¹

In augustus 1873 werden door de marine in het Vuile Gat bij Zuid-Beijerland en het eiland Tien-Gemeten proeven genomen met een touwversperring om de zeearm af te sluiten. Aan de proef met de touwver-sperring werd deelgenomen door de moni-tors ‘Heiligerlee’, ‘Krokodil’ en ‘Tijger’, waar-bij de ‘Tijger’ moest proberen de door beide andere monitors gelegde versperring kapot te varen.

“De monitor Tijger was spoedig, ten minste tijdelijk, niet meer in staat van zijne schroef-gebruik te maken. De bakboordschroef weigerde totaal hare dienst, terwijl de stuur-boordschroef, een ogenblik onklaar, weer spoedig gebruikt kon worden. Met behulp van de monitor Krokodil, te Hellevoetsluis binnen gekomen, was hij de volgende dag, na door duikers de tros gekapt te hebben, weer klaar voor dienst.”⁵² Bij de tweede proefneming in september 1873 raakte de schroef van de ‘Tijger’ zódanig onklaar, dat de monitor op-gesleept en in het droogdok geplaatst moest worden.⁵³

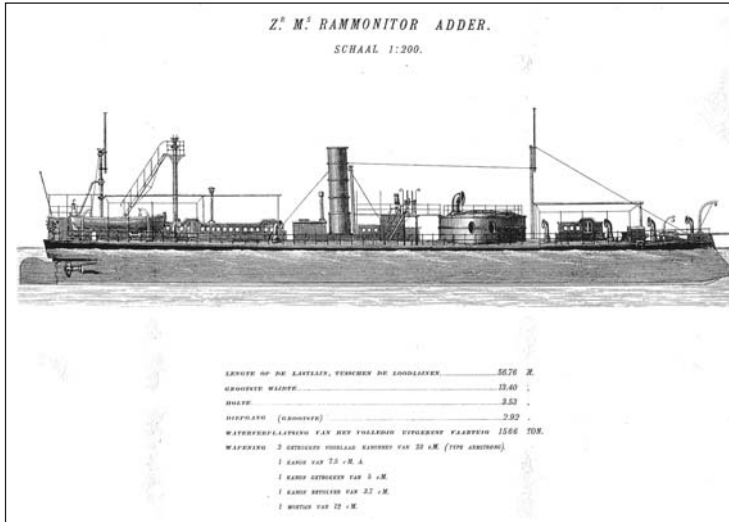
Noten

¹ Uit het lied ‘De ramp van de oorlogsboot De Adder’ met de beginregel “Een droeve maar klinkt door ons land” van Siebren D. Hilsma uit Workum in Friesland. Afgedrukt in: Wouters, D. & J. Moormann, *Het straatlied*, Amsterdam 1933 [Holland], p. 85-87.

In de weken na de bekendwording van de ramp werden minstens vier liederen over de ramp van de ‘Adder’ gecomponeerd:

- * het lied met de beginregel “Een droeve maar klinkt door ons land” (op de wijs ‘De Vondeling’) van Siebren D. Hilsma uit Workum in Friesland, mogelijk een bekende van de familie Simon van der Aa;
- * het lied met de beginregel “Arme zonen onzer stranden, ach, wat weemoed wekt uw lot!” van dezelfde Siebren D. Hilsma;
- * het lied met de beginregel “O, ramp, o, bitt’re nood” (op de wijs ‘O God, ik leef in nood’), en

- * een lied met de beginregel “De Adder stak in zee; wie zou dat ooit vermoeden: dat schip dat zou met man en muis vergaan!” (Nederlandse liederenbank Meertens Instituut op internet)

- 2 De Kay p.16.
 3 De Kay p.16-17.
 4 De Kay p. 24.
 5 Little p.1., citeert uit Brassey, Th., *The British navy*, 1882.
 6 Little idem.
 7 Little idem.
 8 De Kay p.13-15.
 9 Gils p. 4.
 10 De Kay p. 25-26 en Little p.1.
 11 De Kay p. 92-94.
 12 Gils p. 4 en New York Times van 12-07-1865 ('Monitor-building in England; captain Coles and his cupola system')
 13 Biografie Cowper Phipps Coles (1819-1870)
 14 Idem, zie noot 13.
 15 De Kay p.18.
 16 De Kay p. 21.
 17 Idem, zie noot 16.
 18 De Kay p. 22.
 19 De Kay p. 21-23.
 20 De Kay p. 26-31.
 21 De Kay p. 29-30.
 22 Brugmans, *Paardenkracht en mensenmacht*, Den Haag 1961 [Nijhoff], p. 95-97.
 23 Brugmans, *De arbeidende klasse in Nederland in de 19^e eeuw*, Utrecht/Antwerpen 1973 9^e [Spectrum], p. 123 en 126.
 24 Brugmans, *Paardenkracht en mensenmacht*, Den Haag 1961 [Nijhoff], p. 135.
 25 Brugmans, *Paardenkracht en mensenmacht*, Den Haag 1961 [Nijhoff], p. 319.

- 26 Idem, zie noot 25.
- 27 Brugmans, *Paardenkracht en mensenmacht*, Den Haag 1961 [Nijhoff], p. 319-324.
- 28 De Kay p. 53.
- 29 De Kay p. 53-54 en 132.
- 30 De Kay p. 122-124.
- 31 De Kay p. 91.
- 32 'Statistics of the USS Monitor' in: Naval Official Records.
- 33 De Kay p. 91.
- 34 De Kay p. 125-126.
- 35 De Kay p. 142-143.
- 36 De Kay p. 138-148.
- 37 De Kay p. 146-147.
- 38 De Kay p. 221.
- 39 Idem, zie noot 38
- 40 De Kay p. 131.
- 41 De Kay p. 131-132.
- 42 '1814-1914 De kroon op de krijgsmacht' op website IMG Den Haag, p. 6.
- 43 'De kroon op het anker 1813-1949' op website IMG Den Haag, p. 1.
- 44 Leeuwarder Courant van 14-06-1864 ('Leeuwarden 13 juni') .
- 45 Leeuwarder Courant van 03-07-1866 ('Boekaankondiging'), Leeuwarder Courant van 15-03-1867 en Leeuwarder Courant van 22-03-1867 ('s Gravenhage, 20 maart').
- 46 De Haes & Ellis p. 4, voetnoot 2.
- 47 De Haes & Ellis p. 4-5.
- 48 De Haes & Ellis p. 5.
- 49 De Haes & Ellis p. 5, voetnoot 3.
- 50 De Haes & Ellis p. 5.
- 51 Leeuwarder Courant van 19-05-1871 ('In de zitting van heden ...'). Uit het krantenbericht is niet duidelijk of de minister de nieuwe monitors bedoeld of de oude drijvende batterijen 'Neptunus', 'Jupiter', 'Olifant', 'Orkaan', 'Salamander' en 'Draak' of mogelijk beide.
- 52 Leeuwarder Courant van 24-08-1873 ('s Gravenhage, 22 augustus').
- 53 Leeuwarder Courant van 07-09-1873.

Literatuurlijst

- * Bremer, J.T., *De mysterieuze ondergang van ram-monitor 'De Adder'*, op website: *Den Helder in de Tweede Wereldoorlog 1940-1945*.
- * Bremer, J.T., *Het verhaal achter het grafmonument voor de rammonitor 'De Adder'*, op website: *Dood in Nederland*, 2006.
- * Dana Green, S., *In the Monitor's turret*, op website *Battles and leaders of the Civil War* onder lemma: *Battle of ironclads; Official records*.
- * Van Gelder, Bert, *Scheepsramp van de 'Adder' voor Scheveningen*, in: Bert van Gelder / Kees Vlak, *Het Nederlands liedboek van shanties, zeemansliederen en andere liederen van de zee, deel 1 Pikbroeken*, Purmerend 2000 [De Zilverdistel], p. 30.
- * Gils, Robert, *De koepel van het reduit van Fort 3*, in: *Vesting, Driemaandelijks tijdschrift van het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum*, 2007-4, p. 2 - 8.
- * De Haes, R.L. (voorzitter) & Ellis, A.G. (secretaris), *Verslag aan den Koning van het onderzoek naar de vermoedelijke oorzaken waaraan de zeeramp van Zr. Ms. Rammonitor 'Adder' moet worden toegeschreven*,

uitgebracht door de commissie, benoemd bij 's Konings Besluit van 21 juli 1882, nr 1, Den Haag 1882 [Algemeene Landsdrukkerij].

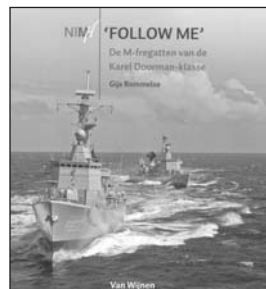
- * **De Kay, James Tertius**, *Monitor; The story of the legendary Civil War ironclad and the man whose invention changed the course of history*, London 1999 [Pimlico].
- * **Little, Ivor C.**, *From wooden walls to dreadnoughts - gun, armour, ram or torpedo?*, Address to the South African Military History Society Jhb branch on 10 August 2006.
- * **Mulder, Jt. & Ruygrok, W.F.**, *Pantserschepen, pantserscheepschepen, monitors*, in de reeks *De Nederlandsche Zeemacht*, Emmen 2004 [Lanasta].
- * **National archives** and records administration, *USS Monitor collection: MS341*, The library at The Mariner's Museum, Newport News, Virginia, USA, p. 3 - 4.
- * **NIMH** (Nederlands Instituut voor Militaire Historie), *De kroon op het anker (1813-1949)* en *De kroon op de krijgsmacht (1814-1914)*, op de website van het NIMH.
- * **Stapelkamp, Herman**, *De impact van een scheepsramp; De mysterieuze ondergang van Zr.Ms. 'Adder' voor de kust van Scheveningen op 5 juli 1882*, in: *Jaarboek Die Haghe - 2007*, p. 65 - 72.
- * **Dagblad Het Vaderland** van 7 juli 1932, *De ramp van de Adder*, hieronder weergegeven in bijlage 1.
- * **Wurfbain, J.W.**, *De ramp van de Adder* (in de reeks *Mysteries en tragedies van de zee*, deel II) in: de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 21 mei 1927.

Voor u gelezen door Theo Postma

FOLLOW ME

De M-fregatten van de Karel Doormanklasse

Door *Gijs Rommelse*; uitgeverij van Wijnen, Franeker;
in de populairwetenschappelijke (vierkante) serie van het NIMH
131 rijk in kleur geïllustreerde pagina's;
ISBN 978 90 5194 3313; prijs € 19,90

Dit boek beschrijft in een viertal overzichtelijke hoofdstukken (besluitvorming, ontwerp, inzet en afstoting) de geschiedenis van deze **Multipurposefregatten**.

Ze waren ontworpen om in de Koude nucleaire onderzeeboten te bestrijden met de modernste middelen waarbij de luchtverdediging ook niet vergeten mocht worden.

Na de "val van de muur" zochten deze peperdure schepen, evenals de dure Orion-vliegtuigen naar nieuw emploti zoals drugsbestrijding en patrouilleren of optreden t.b.v. "vredesoperaties".

Hoewel zowel de schepen als vliegtuigen hun nieuwe taken uitstekend aankonden wonnen de "boekhouders" in de politiek. Zes van de acht fregatten (en alle Orion's) werden verkocht.

Dit alles is voor een breed publiek opgeschreven. De bijlagen zijn meer voor de kenners. Ze bevatten de technische gegevens en per schip de korte levensloop en een lijst van commandanten.

Het is triest te constateren dat afstoten en opheffen van krijgsmachtonderdelen veelal de onderwerpen vormen van de “vierkante serie” van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Maar, net als dit boek, zijn het fraaie afscheidscadeau’s waar veel zorg aan is besteed.

Guido Zuuring
Verzamelaar Nederlandse Militaria
periode 1945 tot heden.

DE HOORNSE SLAG

Als je dit zo leest denk je al gauw aan een grote veldslag of zeeslag in Hoorn. Spitten in geschiedenisboeken zal je op dit vlak ook niet helpen.

Ik ben verzamelaar van Baret- schouder- en kraagemblemen van de Koninklijke Landmacht periode 1945 tot heden. En zo kom je in contact met meerdere verzamelaars. Links en rechts stelde ik de vraag van wat is nu die Hoornse Slag. Zo stelde ik ook de vraag aan J. de Bruyn en die kwam met enige leuke antwoorden die hebben geleid tot mijn verhaal binnen jullie vereniging “Oud Hoorn”.

De eerste baretemblemen voor de KL zijn geslagen vanaf 1947. Koninklijke Begeer uit Voorshoten was toen de producent. Er zijn ondertussen ook diverse andere producenten zoals Parree en van Veluw.

In de loop der tijd heb ik duizenden emblemen door mijn handen laten gaan en getracht al die emblemen in een soort tijdsbalk te plaatsen. Want het lijkt wel of de emblemen “uniform” zijn, maar er zijn tussen aanvang 1947 en nu vele wijzigingen doorgevoerd en verschillen ontstaan in zowel de uitvoering van de voorzijde als de bevestigingsoogjes aan de achterzijde.

Echter telkens kwam je weer die aparte uitvoering tegen. De Hoornse slag werd er dan gezegd. Er werd een verhaal om heen gemaakt en de één nog mooier dan de ander. Er zou brand zijn geweest bij Begeer in Voorshoten en dus was defensie noodgedwongen uitgeweken naar een andere fabrikant.

Alle mallen van Begeer waren vervormd en dus moest de fabrikant uit Hoorn eigen mallen maken op basis van voorbeelden, tekeningen en foto’s. Dat zou dan de verklaring zijn geweest van die typische afwijkende vormen uit Hoorn. Zoeken op internet hielp ook niet echt want er is weinig of zelfs niets geschreven resp. gepubliceerd over de Hoornse Metaalwaren fabriek.

Elke Hoornse slag is te herkennen aan zijn typische oogje. Vanaf de start van de productie van baretemblemen voor de KL zien we diver-

se verschillende bevestigingen en zowel dikke als dunne oogjes de revue passeren. Maar eentje sprong er altijd tussenuit en was altijd uniek en stond garant voor een Hoornse slag. Het oogje was, zoals het plaatje laat zien, een draadvormig lusje met plat geknepen uiteinden tot een soort voetjes die vervolgens op de achterzijde van het embleem werden gesoldeerd.

Maar ook zijn diverse emblemen binnen de KL voorzien van een kroon. De Oudste emblemen binnen de KL hadden allemaal dezelfde kroon, m.u.v. eigenlijk alleen het AAT (Aan afvoertroepen). Deze kroon werd ook wel de Wilhelmina kroon genoemd. In de tijd van Wilhelmina is namelijk het idee van deze emblemen ontstaan en ook de vorm van de emblemen. De basis vorm is namelijk gebaseerd op de W van Wilhelmina. Echter de Hoornse Slag had zijn eigen typische kronen, duidelijk afwijkend van de oorspronkelijke kronen en onderling ook grote verschillen hebbende.

*Typisch verschil tussen beide kronen.
Boven 1^e model Begeer.
Onder Hoornse aanmaak.
Maar ook andere details zoals dikte van de lopen, positie van de ringen etc. zijn duidelijk herkenbaar.
Verder lijken de emblemen vaak in de hoogte uitgetrokken en is de vorm duidelijk afwijkend van het eerdere embleem.*

Behalve de emblemen met kroon, troffen we ook zeer typische afwijkingen aan, bij diverse “kroon-loze” emblemen zoals het Korps Commando Troepen (KCT), Genie-onderdelen en infanterie.

Zo was bijvoorbeeld het KCT-embleem 2x zo dik en het schild van het infanterie embleem groter als normaal en de helm van de Genie-onderdelen anders of de emblemen waren veel donkerder van kleur.

Nog steeds ben ik op zoek naar lijsten van geslagen uitvoeringen. Niemand kan mij met zekerheid zeggen, welke emblemen wel en niet als “Hoornse Slag” zijn uitgevoerd.

Uit de verhalen van enkele ex-werknemers, en ik hoop dat er meerdere zullen reageren naar aanleiding van dit verhaal, heb ik kunnen afleiden dat deze emblemen zouden zijn geslagen in de periode 1958-1963. Helaas, heb ik begrepen, is de fabriek medio 1969/1970 failliet gegaan. Hopelijk zijn er mensen die dit verhaal lezen en die nog eens diep willen graven in hun geheugen en op zolder naar aanvullende informatie, afbeeldingen, foto's en misschien zelfs emblemen of resten daarvan. Ook is mij niet duidelijk geworden waar uiteindelijk alle mallen zijn gebleven.

Hieronder heb ik een overzicht geplaatst van links de “normale” uitvoeringen met de zogenaamde Wilhelmina kroon en rechts de sterk afwijkende uitvoeringen met de naam “Hoornse Slag”.

Gewone uitvoering

“Hoornse-slag”

En verder hier enkele uitvoeringen van de “kroon-loze” emblemen.

Gewone uitvoering

“Hoornse-slag”

KORTE GESCHIEDENIS VAN HET 14^e REGIMENT ARTILLERIE TIJDENS DE MEIDAGEN 1940

Mobilisatieplannen

Tijdens de mobilisatie in 1939 werden vier regimenten artillerie opgericht en bewapend met Nederlands oudste achterlaadgeschut. Feitelijk hadden deze vuurmonden al lang afgevoerd moeten worden en vervangen door modern 10 cm geschut. De volksvertegenwoordiging van die dagen, links en rechts, was het echter volledig met elkaar eens dat zoals altijd op defensie bezuinigd kon worden. Zeker op de artillerie. De lezer hoeft nu maar even zijn geheugen op te frissen om zich de verwoede pogingen te herinneren uit het zeer recente verleden, hoe thans de overheid door verkoop het aantal aangeschafte pantserhouwitsers probeert te reduceren. De Nederlandse artillerie is nu teruggebracht tot twee afdelingen. Een regiment veldartillerie bestaat uit drie afdelingen. Het oude gezegde “van artillerie heb je nooit genoeg” doet kennelijk geen opgeld meer.

Batterij 12 Lang Staal tijdens een gasalarmoefening. De stukken staan in Gorinchem in stelling. (NIMH Den Haag)

hoeve van de vestingartillerie. Door de voortschrijdende inzichten in de oorlogsvoering, de lessen van de Eerste Wereldoorlog, verdween de vestingartillerie. De geringe gelden voor de modernisering van het Leger hadden merkwaardige consequenties. De verouderde vuurmond werd in 1928 aanspanbaar gemaakt door de raden (wielen) te voorzien van brede stalen velgen. In 1933 werden de richtmiddelen verbeterd. Een verbetering van de brisantgranaat, de slanke brisantgranaat, net als bij de 7 Veld is nooit doorgevoerd. De dracht bleef daardoor maximaal 7650 meter. De mededeling in 1936 dat de 12 Lang Staal door de 10 Veld vervangen zou worden werd zoals eerder gezegd door de politiek kundig uitgesteld. Dat de wens door het parlement was uitgesproken om de artillerie te moderniseren was tevens een uitstekende reden om de 12 Lang Staal niet te moderniseren. In het Engels kent men de uitdrukking “Penny wise, pound foolish”. In 1939 bezat de artillerie nog 157 van deze vuurmonden. Ondanks de ouderdom schoten de stukken goed. Uit de voorraad 12 Lang Staal konden de vier hiervóór genoemde regimenten worden bewapend en bleven er 13 stukken over als reserve. De Nederlandse artillerie beschikte vlak voor de oorlog in totaal over 874 vuurmonden. Hiervan waren er 424 volkomen verouderd,

Toen in 1939 het besef kwam dat Nederland in een oorlog betrokken kon raken, konden door de firma Krupp de moderne vuurmonden niet op tijd afgeleverd worden. Voor de enkele stukken die in Nederland arriveerden waren voornamelijk oefengranaten beschikbaar. De rest van de bestelde vuurmonden en munitie zo verzekeren de Duitsers, zou spoedig komen. Het zal niemand verbazen dat dit geschut weer teruggevloeid is naar het Duitse leger.

In de mobilisatie van 1939 werden 13 RA, 14 RA, 18 RA en 19 RA opgericht. Het viel hun de eer toe met zwaar verouderd geschut te worden uitgerust. Het was het kanon 12 Lang Staal, het eerste achterlaadgeschut van de KL, opgenomen in de bewapening in 1878 en 1879 ten be-

met andere woorden de helft van het beschikbare geschut. De 12 Lang Staal maakte ongeveer 35% uit van dit verouderde geschut. Het personeel van de regimenten 12 Lang Staal bestond uit reservepersoneel en dienstplichtigen. De stuksbemanningen waren opgeleid voor verschillende typen geschut, maar hadden weinig of geen schietoefeningen meegemaakt.

Mobilisatieopkomst

14 RA kwam op 25 augustus 1939 bijeen in het Mobilisatie Centrum Gorinchem. Het werd voornamelijk gevormd uit reserve- en dienstplichtig personeel van het vredesregiment 8 RA (Ede, van Essen-kazerne). Oorspronkelijk was het opgeleid met de houwitser 15 Lang 17. Te Gorinchem werd het echter uitgerust met het kanon 12 Lang Staal. De regimentscommandant van 14 RA was maj C. de Wijs, zijn afdelingscommandanten waren de res kops: D.N. de Breukelaar (I-14 RA), H.J. Itz (II-14 RA) en J. Mulder (III-14 RA). Het regiment werd de verdediging toegewezen van het Oostfront van de Vesting Holland. Het regiment werd gelegerd noordelijk van fort Honswijk in het dorp Tull en 't Waal. Het maakte deel uit van de bezetting van de Waterlinie. Taak was steun te verlenen aan 8 RA. Hier brachten de afdelingen de strenge winter 1939/40 door. In april 1940 kreeg 14 RA een nieuwe taak. Het werd verplaatst naar het Zuidfront van de Vesting Holland en moest daar de verdediging van de Moerdijkbrug versterken. De eerste (I-14 RA) en tweede (II-14 RA) afdeling van het regiment werden toegewezen aan de Groep Spui (Voorne Putten en de westelijke helft van de Hoekse

Waard). De derde afdeling (III-14 RA) werd toegewezen aan de Groep Kil (de oostelijke helft van de Hoekse Waard en het Eiland van Dordrecht). De regimentscommandant werd tevens artilleriecommandant (AC) van Groep Spui en vestigde zich met zijn staf te Oud-Beijerland. De I en II afdeling werden als groepsartillerie in stelling gebracht ten noorden van Numansdorp. De III afdeling werd een gebied toegewezen ten zuiden van Dubbeldam op het Eiland van Dordrecht.

I-14 RA/ II-14 RA

Op 10 mei werd Groep Spui vanaf 3.00 uur door veel vliegtuigen overvlogen. Om 4.35 kwam de telex binnen "hoogste strijdvaardigheid, alle stafkwartieren volledig bezetten, grensoverschrijding in Zuid Limburg en tevens aan de kust in de lucht".

Op 11 mei om 22.30 uur kregen I en II-14 RA van de Commandant van de Vesting Holland, lt-gen J. van Andel, bevel om van stelling te veranderen. Van Numansdorp moesten zij zich verplaatsen naar stellingen respectievelijk ongeveer 2 km ten zuidoosten en ten zuidwesten van Oud-Beijerland. De stukken van de beide afdelingen stonden hoofdrichting noord. Uitzondering was de rechterbatterij van I-14 RA. Deze moest vuur kunnen uitbrengen op het noordelijke landhoofd van de brug bij het Barendrechtseveer. De verplaatsing van de logge zware stukken verliep langzaam. Regelmatig werden de colonnes overvlogen door vijandelijke vliegtuigen.

Op 12 mei werden de nieuwe stellingen verkend en nam de stellingbouw een aanvang. De beide afdelingen kwamen kort na elkaar in de avond in stelling. Helaas er was geen rust, de groepsartilleriecommandant maj de Wijs beval de stelling 500 meter naar het noorden te verplaatsen. Nu kon met de uiterste dracht op het

Het kanon 12 Lang Staal op beddingplanken.
(NIMH Den Haag)

door de Duitsers veroverde vliegveld Waalhaven vuur worden uitgebracht. De hele 12 mei waren er op Waalhaven vliegtuigen geland. Pas bij het aanbreken van de nieuwe dag waren de afdelingen tot vuren gereed. De stukken stonden goed gedekt in de boomgaarden opgesteld. De commandant van Groep Spui, res kol der infanterie G.A. de Brauw ontving mededelingen dat het vliegveld Waalhaven onbruikbaar was geworden. Er konden geen vliegtuigen meer opstijgen of landen. Van de kol de Brauw ontvingen de twee afdelingen van 14 RA bevel om nieuwe stellingen in te nemen. Nu moesten de stukken worden opgesteld ten oosten van Zuid-Beijerland (I-14 RA) en bij de Zinkweg (II-14 RA). De stukken stonden in oostelijke richting. De hele ellende voor de manschappen begon opnieuw zonder een schot gelost te hebben. Toen de ene afdeling bijna gereed was om op te breken en de andere afdeling net op mars was, besloot kol De Brauw dat de stukken van beide afdelingen onklaar moesten worden gemaakt. Na enige tijd bedacht de kolonel zich, maar het kwaad was al ten dele geschiedt. De stukken van I-II-14 RA (res kap L.N.H. van Zutphen) en 2-II-14 RA (res kap P. Boersma) waren al onklaar gemaakt. De derde batterij (3-II-14 RA, res kap G.P. de Griend Dreux) bleef intact. Kap de Breukelaar, commandant I-14 RA, had het bevel van zijn chef genegeerd onder het motto stukken vernietigen kan nog altijd. (1-I-14 RA res kap T. Scholten, 2-I-14 RA res kap D.N. Breukelaar, 3-I-14 RA res kap J. de Boer). Daarop besloot De Brauw de vier overgebleven batterijen 12 Lang Staal van I en II-14 RA in stelling te doen komen bij Zuidland, ten westen van het Spui. Hiertoe moesten de stukken worden overgezet met het pontveer over het Spui tussen Nieuw-Beijerland en Hekelingen.

Hier heerste een chaos doordat de commandant II-23 RA, res maj D. Das, door paniek de bevelen genegeerd had bij het veer te wachten en al begonnen was zijn troepen over te zetten. Vluchtelingen probeerden ook gebruik te maken van het veer. De majoor Das vertrok na

overgezet te zijn zonder zijn troepen naar Loosduinen en bleef daar tot de capitulatie.

De groepscommandant Kil, res kol der infanterie J.A.G. van Andel, horende van de stroom van opdrachten die kol de Brauw had gegeven aan de nu vier batterijen van I-14 RA greep in. Hij beval dat De Brauw naar zijn vorige commandopost moest terugkeren en dat I-14 RA ten oosten van het Spui moesten blijven om ondersteuning te geven als er een Duitse aanval op het veer te Hekelingen zou volgen. Aan het laatste deel van het bevel werd geen gevolg gegeven. In de vroege morgen blokkeerde de 17 km lange colonne van 14 RA de dijken bij Nieuw-Beijerland en versperden de weg naar het veer. In de loop van de dag werden de staf en de 1e batterij van I-14 RA overgezet. De 1e batterij betrok een stelling bij Zuidland. De overige batterijen van I-14 RA en 3-II-14 RA (res kap G.P. de Griend Dreux) bleven in Nieuw-Beijerland. De troepen waren zeer uitgeput. Alle aanwezige troepen van de groepen Spui en Kil werden nu onder kol van Andel gesteld.

Het was de bedoeling om op 15 mei de batterijen van 14 RA te herenigen bij Zuidland. Zover is het niet meer gekomen. In de vroege ochtend kreeg kol van Andel bevel contact met de Duitse strijdkrachten te zoeken. Het contact kwam tot stand met een Duitse compagniecommandant tegenover de brug bij Spijkenisse. Vervolgens bezocht hij de commandopost

Het schot gaat af. Schiethede op de Legerplaats bij Oldebroek. (NAM 't Harde)

van de 7^e Fliegerdivision. Hier kreeg van Andel de opdracht de Nederlandse troepen van het Zuidfront te verzamelen tussen het Spui en het Voorns kanaal. Later volgden aanwijzingen te Spijkenisse alle wapens, munitie, uitrusting, voertuigen en paarden in te leveren. Deze operatie duurde negen dagen. 14 RA had opgehouden te bestaan.

III-14 RA

Op 17 april werd III-14 RA op Rijnaken van Vreeswijk naar Dordrecht vervoerd. Te Dubbeldam werden de stellingen van de drie vuurmondbatterijen ingericht.

Bij het aanbreken van de dag op 10 mei 1940 verschenen omstreeks 3.15 uur vliegtuigen boven Dordrecht en omgeving. Het bleken Duitse oorlogsvliegtuigen te zijn. Parachutisten werden nabij de Oude Maas afgeworpen. De oorlog was een feit geworden. Er sprongen ook parachutisten uit boven het stellinggebied van de III afdeling. Zij kwamen boven op de 12 vuurmonden 12 Lang Staal terecht, die slechts door schildwachten werden bewaakt. De stuksbedieningen waren te Dubbeldam in kwartier. Na een kort durende schoten wisseling weken de schildwachten terug op Dubbeldam. De stukken gingen verloren zonder een schot gelost te hebben. De gealarmeerde manschappen te Dubbeldam werden nu van de schaarse munitie voorzien. Dit had zijn oorzaak in het feit dat vlak voor het uitbreken van de oorlog het regiment het grootste deel van de gewermunitie had moeten inleveren. De afdelingscommandant kapitein Mulder gaf opdracht de batterijstellingen te hernemen en het terrein te zuiveren van tegenstanders. De commandanten van de eerste en tweede batterij, de res kops W.J. Dethmers en J. Barkmeijer, ieder met een luitenant en personeel van hun batterijen, gingen in de tegenaanval om hun stukken te ontzetten. Ook de res elnt van militaire administratie J.W. Rutten nam aan de aanval deel. De aanval liep vast. De res elnt A.H. Robbé Groskamp (1-III-14 RA) probeerde met drie vrijwilligers via een omtrekkende beweging de zuidelijk van de

Zeedijk gelegen batterijstellingen te bereiken en te verkennen. Bij de Zeedijk gekomen bleven twee man achter. Robbé Groskamp en de dpl sld J.H. van Elten wisten tot vlak bij de 1e batterij te komen. Hier openden zij met karabijn en pistool het vuur op de Duitse parachutisten. Bij het tegenvuur sneuvelde Van Elten terwijl Robbé Groskamp gewond raakte en enige tijd later in krijgsgevangenschap raakte. Bij de rest van de eerste en tweede batterij waren ondertussen gewond de kops Dethmers (dodelijk), Barkmeyer, elnt Rutten en enkele onderofficieren en kanonnières.

De kapitein Mulder was met zijn manschappen in gevecht geraakt bij de Zuidendijk. Zij ontvingen vuur van achter de spoordijk en van, uit het zuiden doorgedrongen, parachutisten. Ondertussen waren van zijn afdelingsstaf gewond geraakt de res. tlnt A. van der Veen Meerstadt en de res elnt Z.W. Houutuyn Bloemendaal, een wachtmeester en twee korporaals. De uit het zuiden oprukkende vijand werd gestopt, maar de stellingen konden niet heroverd worden. Vervolgen wij nu weer het gebeuren. De afdelingscommandant kapitein Mulder liet hierop terugtrekken op de Wioldrecht-Kop van 't Land bij Zuidendijk en daar stelling nemen. Versterkt met een sectie zware mitrailleurs en een sectie mortieren (28 RI) werd getracht op te rukken. Ook na munitieaanvulling uit Dordrecht ontvangen te hebben mislukte dit door het vijandelijke vuur.

Op 11 mei werden er om 1.00 uur opnieuw parachutisten afgeworpen. Bij een aanval om deze net gelande vijand te neutraliseren werd de III compagnie van het 2 Regiment Wielrijders (III-2 RW) ingezet. Hierbij werden ook gevoegd manschappen van III-14 RA. Zware verliezen werden aan de Duitsers toegebracht. Vervolgens werd in de vroege morgen bevel ontvangen, om samen met 3-I-28 RI te trachten de verloren geraakte batterijen van III-14 RA en I-17 RA te heroveren. Bij deze aanval gaf I-23 RA vuursteun. De aanval was in zoverre succesvol dat een twintigtal Duitsers gevangen werd genomen en de batterijen van III-14 RA werden

heroverd. De linker batterij (1) bleek geheel intact, van de middenbatterij (2) waren de stukken in de sloot geworpen, en van de rechterbatterij (3) was de munitie tot ontploffing gebracht. In de nacht van 11/12 mei werd in verband met het voorgenomen binnenrukken van de Lichte Divisie in het Eiland van Dordrecht bevel gegeven dat de troepen, waaronder III-14 RA, zich moesten terug trekken over de Merwede. Na de oversteek bij het Papendrechtseveer en een korte stop in Gouda bereikte III-14 RA de Alexanderkazerne in Den Haag. In Den Haag volgde op 15 mei de capitulatie.

Het 14^e Regiment Veldartillerie heeft gedurende de vijfdaagse strijd geen schot gelost met de

aan hen toevertrouwde 36 kanonnen 12 Lang Staal. Toch heeft de wil om te vuren hen nooit ontbroken.

Als gevolg van de gevechtshandelingen verloor III-14 RA 6 man aan gesneuvelden of aan verwondingen overledenen, en werden er 20 gewond. De gesneuvelden waren: Reserve kapitein W.J. Dethmers, 25 mei 1940 te Dordrecht; dienstplichtig soldaat H. van de Akker, 13 mei 1940 te Dordrecht; Dienstplichtig Soldaat J.H. van Elten, 10 mei 1940 te Dubbeldam; Dienstplichtig Soldaat I.J. Pennings, 10 mei 1940 te Dubbeldam; Dienstplichtig Soldaat J. ter Steege, 10 mei 1940 te Dubbeldam; Dienstplichtig Soldaat G. Westerdijk, 10 mei 1940 te Dubbeldam.

Elk jaar in mei, op een zaterdag zodicht mogelijk na 10 mei, worden te Dubbeldam (Dordrecht) deze gevallen herdacht bij het Artilleriemonument op het Damplein. Het is een gezamenlijk initiatief van de Vereniging Artillerie Officieren (VOA Rotterdam en de 14^e afdeling Veldartillerie uit 't Harde.

Wil Zaagman jr.

Gealarmeerd door vuurpijlen van meerdere leden heb ik een diepgravend onderzoek ingesteld naar de tenaamstelling van "onze" rekening bij de Postbank. De tenaamstelling volgens het gele papier over de contributiebetaling klopte namelijk volgens meerdere banken niet. Het was echter wel de tenaamstelling van de afschriften, die ik al jaren thuis krijg.

Wat blijkt nu? De tenaamstelling van de afschriften wijkt inderdaad af van die, welke bij de naam/nummer-controle wordt gebruikt. Het zal wel aan mij liggen, ik ben (of was) immers blond.

De tenaamstelling die voor onze Postbankrekening 2940790 gebruikt moet worden bij overboekingen is BEOEFEN MILITAIRE HISTORIE LEUSDEN.

Hiermee hoop ik dit probleem eens en voor altijd te hebben opgelost.

Mijn excuses aan allen, die extra werk (hebben) moeten doen.

Wil Zaagman jr.

Het is gebleken dat ik zeer onduidelijk ben geweest in mijn recente communicaties over de contributiebetalingen 2007 en 2008. Daarom ter verduidelijking het volgende: de "gele brief", die bij het vorige nummer van Mars was meegestuurd, betrof de contributie over 2008. Het in deze brief genoemde jaartal 2007 is onjuist!! Wie naar aanleiding hiervan heeft betaald, heeft dus de contributie 2008 overgemaakt. Die leden, die de contributie 2007 nog niet hebben betaald, hebben van mij per brief het verzoek ontvangen deze alsnog te voldoen. Deze leden dienen dus over het algemeen twee maal de jaarcontributie ad € 27,50 te voldoen.

Er zijn nog circa 50 leden die over allebei de jaren nog moeten betalen, en circa 80 die alleen 2008 nog verschuldigd zijn. Ik verzoek hen allen zo spoedig mogelijk het ontbrekende te voldoen!!

Ik hoop hiermee de verwarring te hebben opgelost. Voor de onduidelijkheid en de extra werkzaamheden biedt ik u allen mijn excuses aan.

Wil Zaagman jr.

Het bestuur heeft de droeve plicht u mee te delen dat zijn overleden de heren:

E.H. van Eeghen, Herenweg 131, 2105 MG Heemstede en

K. Mallan, Titus Brandsmalaan 16, 3705 PJ Zeist.

Dat zij in vrede mogen rusten.

Nieuwe leden (en hun interessegebieden):

R.E.A. Butselaar, Kamerlingh Onneslaan 5, 3769 DN Soesterberg,

e-mail rene.marja.butseelaar@wanadoo.nl (b7, b11, b12);

P.J.J. van Dijk, Amaliaplaats 30, 2713 BJ Zoetermeer,

e-mail pij.vandijk@casema.nl (algemeen);

J.D. Meyer, Koningin Marialaan 146, 2595 GE 's-Gravenhage,

tel. (070) 381 48 24, e-mail meyervoorthuis@casema.nl

(a3, a6, b1, b3, c1, c4, c8, c10);

drs. E.J.J.F. Rossmeisl, Piet Heinlaan 6, 2341 SJ Oegstgeest, tel (06) 24 663 553,

e-mail rossmeisl@planet.nl (a4, a5, a6, b1, c1, c10).

Wijzigingen in (post-)adres:

W. den Dunnen, Barneveldstraat 27, 2573 WB 's-Gravenhage,

tel 070 - 36 99 720, e-mail wdendunnen@orange.nl;

M.A. van Hattem, Westvest 86a, 3111 BZ Schiedam;

P.A.J. Kokken, Woonzorgcentrum Kerkakkers, Burg. Voetenstraat 33,

4715 HE Rucphen, tel. 0165 - 54 13 03;

A.G.M. van der Kroon, Benoordenhoutseweg 37a, 2596 BB 's-Gravenhage,

e-mail vanderkroon@casema.nl;

D. van Wijk, Binnenhaven 1, 6709 PD Wageningen.

Lidmaatschap beëindigd op grond van artikel 6 van de statuten:

W. de Boo, Claverenbladstraat 74, 3833 JH Leusden.

LIJST AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:**Vetgedrukt** zijn de resp. coördinatoren

- a1 Klassieke oudheid, Middeleeuwen **dr. R.P. de Graaf**, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780, rdgraaf@che.nl
- a2 80-jarige Oorlog, de Republiek drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- a3 Napoleontica, Belgische Opstand drs. M. v.d. Hoeven, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501
mithras@wxs.nl
- a4 Eerste Wereldoorlog Jan Smit, Postbus 36, 3738 ZL Maartensdijk, Jan.Smit@atosorigin.com
- a5 Tweede Wereldoorlog E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, 045-5242962
e.h.brongers@tele2.nl
- a6 Krijgsverrichtingen in de voormalige overzeese gebiedsdelen (niet KNIL), info@marsethistoria.nl
- a7 Vredesoperaties B.E. Stuit, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904, mondriaan@veteranen.nl
info@marsethistoria.nl
- b1 Krijgsgeschiedenis te land **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b2 Korpsgeschiedenis drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b3 KNIL T. Broos, Boerhaavelaan 28, 2334 EP Leiden, 071-5170991, tbroos@hotmail.com
- b4 Vestingwerken drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
JPCM.v.Hoof@mindef.nl
- b5 Schutterijen A. Kok, Balistraat 86c, 2585 XW 's Gravenhage, 070-3466135
- b6 Wiel- en rupsvoertuigen M.C. v.d. Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's Gravenhage, 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, 023-5291324
- b7 Zeegeschiedenis dr. S.J. de Groot, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid, 023-5370769
grootares@hetnet.nl
- b8 Gouvernementsmarine info@marsethistoria.nl
- b9 Mariniers B.E. Stuit, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904, mondriaan@veteranen.nl
info@marsethistoria.nl
- b10 Schepen en vaartuigen info@marsethistoria.nl
- b11 Luchtvaartgeschiedenis dr. P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, 0164-230851, pc.boer@alda.nl
- b12 Luchtvaartuigen R.J. Heesterbeek, Prof. Lorentzlaan 237, 3769 GE Soesterberg, 06-15515563
- c1 Uniformen F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961
smits@wanadoo.nl
- c2 Emblemen M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn, 055-3661706
B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, 035-6913563
Ing. R.C. Kuenen, Willem van Gelre-Gulikstraat 62, 6137 HB Sittard, 046-4588174
robkuenen@hotmail.com
- c3 Onderscheidingen H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, 0478-582992, hennymeijer@home.nl
B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, 072-5053896
- c4 Tinnen figuren E.P.M. Heldens, Cameliastraat 6, 1214 GA Hilversum, 035-6213992
- c5 Gedenktekens drs. J.A. Bom, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, 070-5118624
jabom@wxs.nl
- c6 Traditie, ceremonieel P. v.d. Burg, Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen, 0343-517588
schilderhuis@hetnet.nl
- c7 Vlaggen, vaandels, standaarden **W.L. Plink**, Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138, wplink@planet.nl
- c8 Militaire muziek mr. R.A. Schimmel, Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's Gravenhage, 070-3246568
schimmel242@zonnet.nl
- c9 Militaire genealogie J.W.H. van Campen, Weidebloemenweg 73, 9302 AC Roden, 050-5018214
joopvancampen@yahoo.com
- c10 (Vuur)wapens, geschut G.D. Klein Baltink, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, 0575-529156
gdkb@wxs.nl

**DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS
ORGANISEERT DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:**

IN 2008

22 juni

aanvang: 09.00 uur - einde beurs 13.00 uur

De vaste locatie voor de beurzen is:

“De nieuwe Sporthal”, Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 5,- p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN

Joop en Ria de Blij - Overdag: 015-2602199 - na 18.00 uur 015-2121858
www.stichtingsmv.nl

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:

Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 11-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186-602338
Website: www.donderbus.com